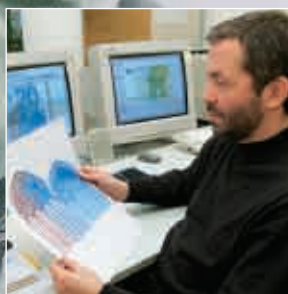

EUROPEJSKI BANK CENTRALNY

EUROSYSTEM

KRÓTKA
HISTORIA
BANKNOTÓW
I MONET
EURO

JAK POWSTAWAŁO EURO – NASZ PIENIĄDZ

JAK POWSTAWAŁO EURO – NASZ PIENIĄDZ

KRÓTKA HISTORIA BANKNOTÓW I MONET EURO

SŁOWO WSTĘPNE	7	ROZDZIAŁ 3	
		PRODUKCJA	35
ROZDZIAŁ I		Druk prototypów banknotów	36
DEKADA PRZYGOTOWAŃ	9	Banknoty testowe	36
Emisja banknotów i monet euro	10	Przygotowanie form drukowych	37
Nazwa waluty i symbol €	10	Druk serii zerowej	38
Ustalenie nominałów	12	System zarządzania jakością	40
Harmonogram wprowadzenia nowej waluty	12	Produkcja papieru	41
		Druk	42
ROZDZIAŁ 2		Zarządzanie wysokonakładową produkcją banknotów euro	44
PROJEKT	17	Informacja o wpływie na zdrowie	48
Wybór motywu przewodniego	18		
Łatwość posługiwania się banknotami	22		
Ocena projektów	22		
Konsultacje społeczne i ostateczny wybór	24		
Projekty monet euro	28		
Ostateczne wersje projektów	30		
Wytyczne projektowe dla serii banknotów euro	32		
Załącznik: Fragmenty wytycznych projektowych dla banknotów euro	33		

ROZDZIAŁ 4

WYMIANA PIENIĄDZA

Oszacowanie nakładu banknotów	51
Obieg i zapasy banknotów	52
System zarządzania zapasami na potrzeby wymiany gotówki	54
Wstępna dystrybucja banknotów i monet	55
Zaopatrzenie wstępne i wtórne	59
Ułatwienie wymiany gotówki firmom detalicznym	60
Wprowadzenie do obiegu gotówki euro	60
Wycofywanie z obiegu krajowych banknotów i monet	62
Przystosowanie automatów gotówkowych	64

ROZDZIAŁ 5

KOMUNIKACJA

Przygotowanie obywateli do wprowadzenia euro	69
Kampania informacyjna EURO 2002	70
	72

Program partnerstwa	73
Krajowe kampanie informacyjne	74
Program badań towarzyszący kampanii	76
Serwis internetowy kampanii	78
Działania medialne i public relations	79
Kampania w środkach masowego przekazu	80

ROZDZIAŁ 6

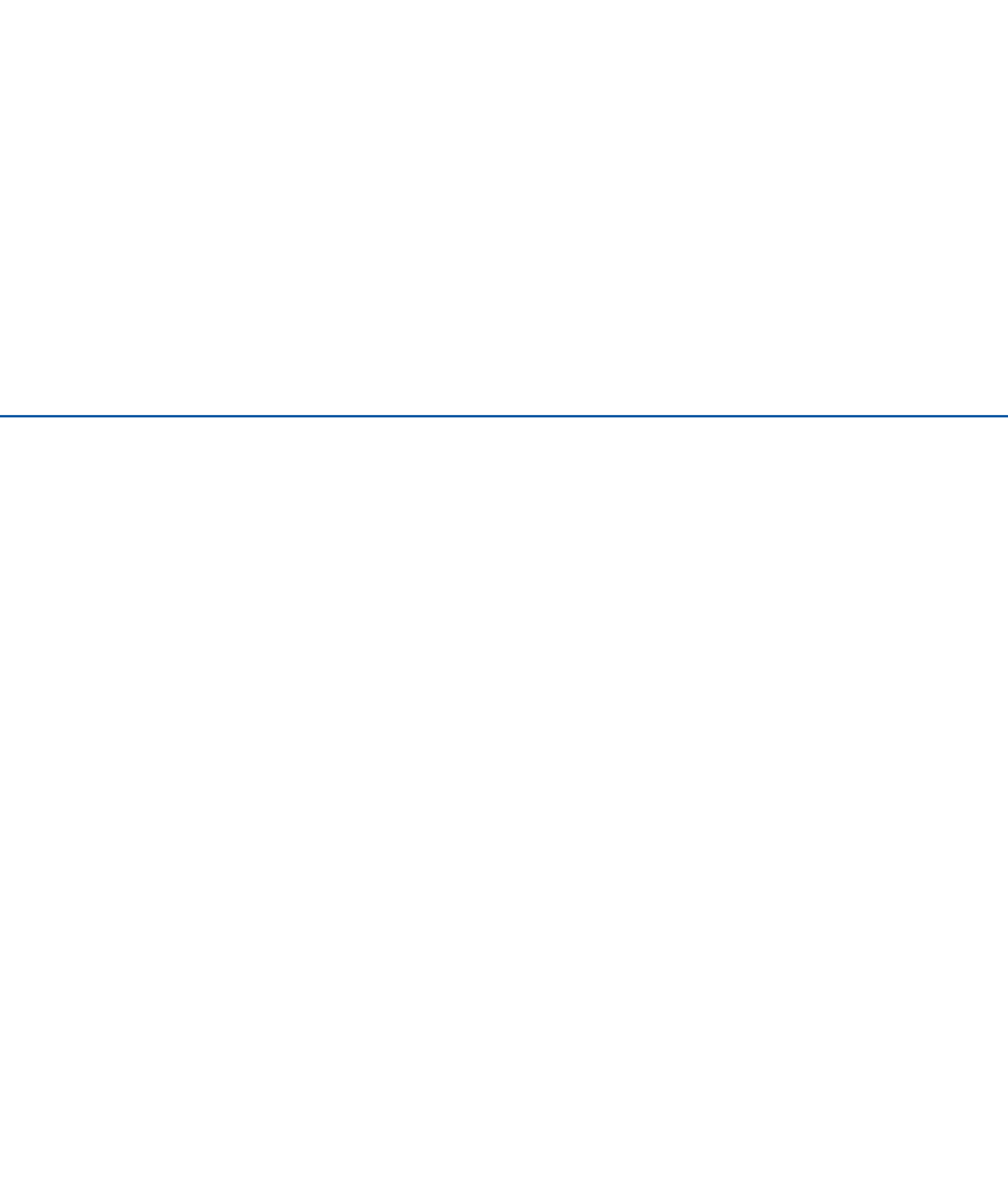
ZABEZPIECZENIA BANKNOTÓW EURO

Sprawdź dotykiem	83
Obejrzyj pod światło	85
Obejrzyj pod kątem	86
Zabezpieczenia widoczne w ultrafiolecie	87
Zabezpieczenia widoczne pod lupą	88
Ciekawostki	88

ROZDZIAŁ 7

EURO DZIŚ I JUTRO

89

JAK POWSTAWAŁO EURO – NASZ PIENIĄDZ

SŁOWO WSTĘPNE

Wspólna waluta europejska – euro – zaczęła funkcjonować 1 stycznia 1999 r. Przez kolejne trzy lata była to jednak waluta wirtualna, używana głównie przez banki i rynki finansowe. Dla większości ludzi euro nabrało realnych kształtów dopiero 1 stycznia 2002 r. Tego dnia do obiegu weszły banknoty i monety, które dziś są częścią codziennego życia ponad 300 milionów ludzi w Europie.

Te historyczne wydarzenia – powstanie nowej waluty i jej wejście do obiegu w formie gotówkowej w dwunastu państwach europejskich – poprzedzone były latami żmudnych przygotowań. O nich właśnie mówi ta książka. Przedstawiono w niej ciąg decyzji i działań, dzięki którym nowa waluta trafiła z biurka projektanta do drukarni, z banku centralnego do prywatnych portfeli.

Europejski Bank Centralny, rządy i banki centralne państw strefy euro, Komisja Europejska, drukarnie i mennice, a także podmioty gospodarcze – zwłaszcza banki i sklepy – musiały pokonać na tej drodze wiele trudności i zagrożeń.

Przygotowania logistyczne do wprowadzenia banknotów i monet rozpoczęto w 1992 r., kiedy nikt jeszcze nie wiedział, jak będzie wyglądać nowa waluta, ani nawet – jak ma się nazywać. Wzory banknotów ustalono w 1996 r., gdy Europejski Instytut Walutowy – poprzednik Europejskiego Banku Centralnego – przeprowadził konkurs i wybrał ostateczny projekt. Próbną partię banknotów wydrukowano w 1998 r. Zaopatrzenie banków i sklepów w gotówkę rozpoczęto cztery miesiące przed dniem €, wyznaczonym na 1 stycznia 2002 r. W tym czasie zmodyfikowano miliony bankomatów i automatów wrzutowych w strefie euro.

Kolejną istotną częścią przygotowań była kampania informacyjna dotycząca wyglądu nowej waluty i zasad wymiany pieniądza. Aby dotrzeć do jak najszerszego grona odbiorców, wykorzystano między innymi reklamy telewizyjne, ogłoszenia prasowe i Internet. Kluczową rolę odegrała kampania informacyjna EURO 2002, przeprowadzona przez EBC i dwanaście krajowych banków centralnych strefy euro. Do współpracy włączyły się rządy, instytucje publiczne oraz organizacje komercyjne i niekomercyjne.

Wymiana pieniądza przebiegła sprawnie i bez zakłóceń, a nowe banknoty i monety stały się integralną częścią naszego życia w kraju i za granicą. Mam nadzieję, że z zainteresowaniem przeczytają Państwo, jak powstawało euro – nasz pieniądz.

Jean-Claude Trichet
Prezes Europejskiego Banku Centralnego

ROZDZIAŁ I

DEKADA PRZYGOTOWAŃ

Gmach rządu Limburgii w Maastricht. Tu odbyło się posiedzenie Rady Prezesów EBC w dziesiątą rocznicę podpisania traktatu z Maastricht z 1992 r.

EMISJA BANKNOTÓW I MONET EURO

Banknoty i monety euro weszły do obiegu w 2002 r., ale przygotowania do ich wprowadzenia rozpoczęły się już na początku lat dziewięćdziesiątych XX wieku. 7 lutego 1992 r. w Maastricht podpisano Traktat o Unii Europejskiej. Traktat określa kompetencje Europejskiego Banku Centralnego oraz rządów i banków centralnych dwunastu państw strefy euro w dziedzinie emisji gotówkowej euro. Wyłączne prawo do zatwierdzania emisji banknotów w strefie euro ma EBC, natomiast fizycznie mogą je emitować zarówno EBC, jak i krajowe banki centralne. Sam EBC nie realizuje operacji gotówkowych, w związku z czym wprowadzaniem banknotów do obiegu, ich wycofywaniem, obsługą i przechowywaniem zajmują się krajowe banki centralne.

Ilość banknotów w obiegu wykazywana jest w bilansach EBC i krajowych banków centralnych w określonych proporcjach, niezależnie od tego, w którym kraju banknoty te faktycznie się znajdują. Ustalenie liczby banknotów w konkretnym kraju byłoby zresztą niemożliwe, choćby z uwagi na ich nierejestrowany przepływ w ruchu turystycznym.

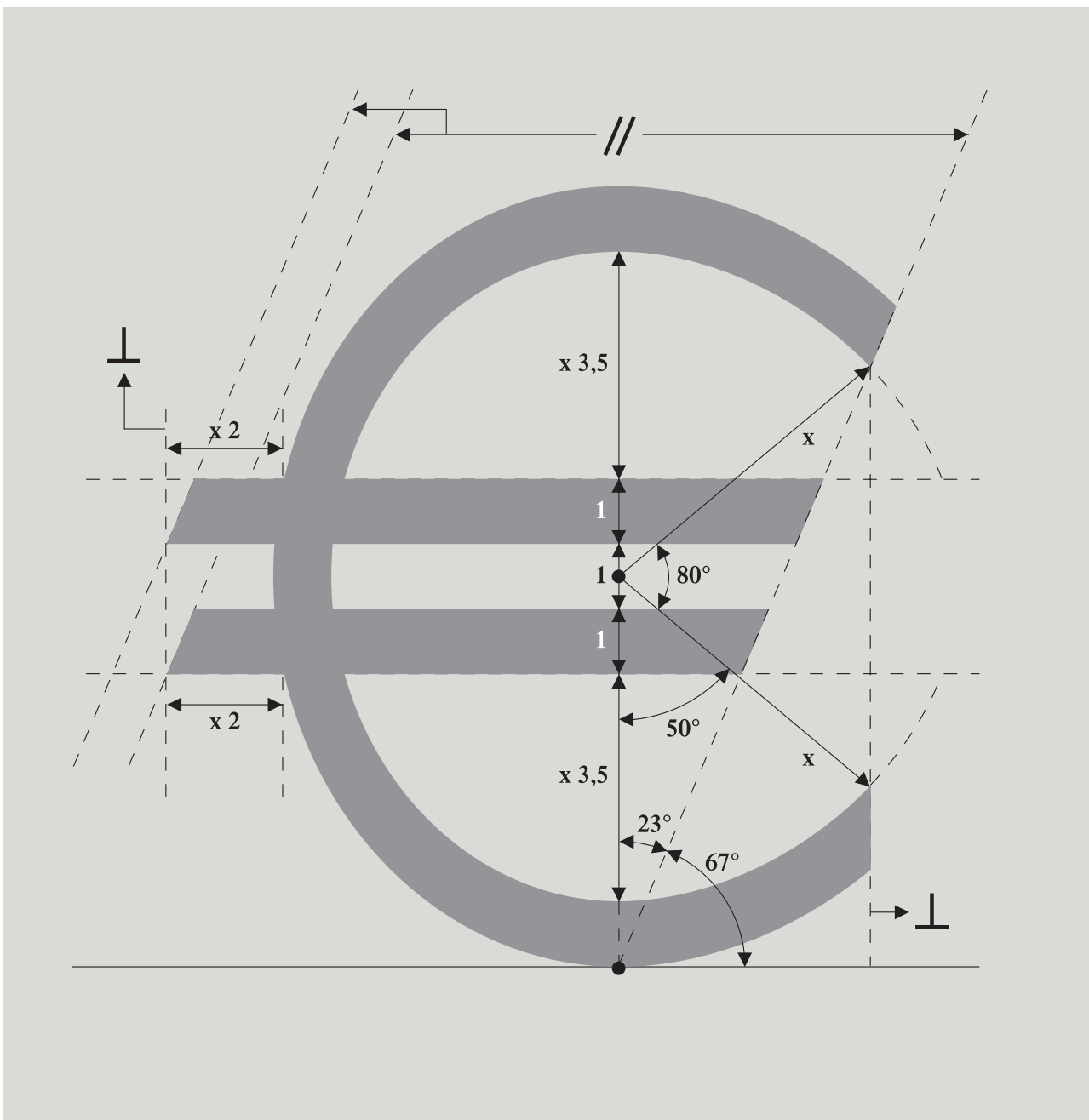
Bicie monet euro leży w kompetencji rządów krajowych, których działania koordynuje Komisja Europejska w Brukseli. Rządy państw strefy euro, będące prawnymi emitentami monet, odpowiadają za ich wzory, parametry techniczne i fizyczną emisję. Natomiast EBC co roku zatwierdza planowane nakłady, a także prowadzi niezależną ocenę jakości bitych monet.

NAZWA WALUTY I SYMBOL €

Decyzję o nazwie nowej waluty podjęli przywódcy państw członkowskich Unii na posiedzeniu Rady Europejskiej w Madrycie w grudniu 1995 r. Część propozycji – dukat, ecu, florin, franken – odrzucono z uwagi na konotacje narodowe. Nie zgodzono się także na dodanie przedrostka „euro” do nazw istniejących walut, np. „euromarka”. Uzgodniono, że nazwa waluty musi być taka sama we wszystkich językach urzędowych Unii – z uwzględnieniem różnych alfabetów – i łatwa do wymówienia. Przede wszystkim zaś nazwa miała być prosta i kojarzyć się z Europą.

Potrzebny był także symbol nowej waluty, podobnie jak nazwa kojarzący się z Europą, łatwy w zapisie i atrakcyjny. Początkowa lista trzydziestu propozycji sporządzona przez Komisję Europejską została ograniczona do dziesięciu, które następnie poddano pod osąd opinii publicznej. W ten sposób wyłoniono dwa symbole. Ostatecznego wyboru dokonali Jacques Santer, ówczesny przewodniczący Komisji, oraz Yves-Thibault de Silguy, ówczesny komisarz ds. gospodarczych i walutowych.

Inspiracją dla symbolu euro była litera ypsilon w alfabecie greckim, czym nawiązywano do kolebki cywilizacji europejskiej. Oczywiście „e” to pierwsza litera słowa Europa. Dwie wyraźne poziome, równoległe linie mają odzwierciedlać stabilność waluty. Kod waluty – EUR – zarejestrowano w Międzynarodowej Organizacji Normalizacyjnej ISO.

Symbol euro według normy ISO.
Dwie równoległe linie podkreślają stabilność tej waluty.

USTALENIE NOMINAŁÓW

W listopadzie 1994 r. Rada Europejskiego Instytutu Walutowego, poprzednika EBC, zdecydowała, że banknoty euro będą występować w siedmiu nominałach w sekwencji 1-2-5: 10 i 100 euro, 20 i 200 euro oraz 5, 50 i 500 euro (podobny rozkład nominałów ma większość walut na świecie). Tę samą sekwencję zastosowano do monet euro: 1 cent, 10 centów i 1 euro, 2 centy, 20 centów i 2 euro oraz 5 centów i 50 centów. Decyzję w tej sprawie podjęła Rada UE ds. Gospodarczych i Finansowych (Ecofin).

Pod szczególną rozważyć poddano kwestię wprowadzenia banknotu o wysokim nominale 500 euro. Za taką decyzją przemawiał argument, że przed wymianą pieniądza w sześciu krajach strefy euro (Austrii, Belgii, Holandii, Luksemburgu, Niemczech i Włoszech) istniały – i były coraz częściej używane – banknoty krajowe o wartości między 200 i 500 euro. Na przykład w 2000 r. zapotrzebowanie na banknoty tysiącmarkowe (równoważące 511 euro) było 15 razy wyższe niż w 1975 r.; na ten nominał przypadało 34% łącznej wartości banknotów DM znajdujących się w obiegu. Z kolei w państwach spoza Unii, gdzie systemy walutowe są mniej stabilne, inflacja jest wysoka, a zaufanie do systemu bankowego – niewielkie, ludzie często trzymają gotówkę w mniej inflacyjnych walutach, traktując je jako środek przechowywania wartości (tezauryzacji). Przed wprowadzeniem euro taką rolę często pełnił banknot 1 000 DM.

W trzech państwach Unii (Austrii, Grecji i Włoszech) przed wprowadzeniem euro w obiegu znajdowały się banknoty o bardzo niskich nominałach (w przeliczeniu – poniżej 2 euro). Wypuszczenie zbyt długiej serii banknotów – od bardzo niskich do bardzo wysokich nominałów – skomplikowałoby jednak posługiwanie się nimi oraz utrudniło ich obsługę i magazynowanie. Postanowiono zatem, że największą monetą będzie 2 euro, a banknotem o najniższym nominale – 5 euro.

HARMONOGRAM WPROWADZENIA NOWEJ WALUTY

Na posiedzeniu Rady Europejskiej w Madrycie szefowie państw i rządów ustalili, że banknoty i monety euro mają wejść do równoległego obiegu z walutami krajowymi do 1 stycznia 2002 r. Dokładnej daty nie wskazano ze względu na różne preferencje użytkowników gotówki oraz długi cykl druku banknotów i bicia monet. Podano jedynie, że ma to nastąpić między 1 stycznia 1999 r. a 1 stycznia 2002 r.

Termin 1 stycznia 2002 r. miał dobre i złe strony. Na koniec roku przypada szczytowe nasilenie ruchu banknotów – w okresie Bożego Narodzenia w obiegu jest około 10% więcej gotówki – a w pierwszych dniach stycznia w placówkach handlu detalicznego tradycyjnie organizuje się wyprzedaże i prowadzi inwentaryzacje. Rozważano inne terminy, ale ostatecznie uzgodniono, że 1 stycznia 2002 r. – jako początek roku kalendarzowego i data zgodna z oczekiwaniami administracji krajowych – będzie najdogodniejszy. Na tym samym posiedzeniu Rada postanowiła także, że równoległy obieg euro i walut krajowych może trwać najwyżej sześć miesięcy, choć później dyskutowano argumenty za i przeciw skróceniu tego okresu. Z jednej strony zmniejszyłoby to koszt posługiwania się dwiema walutami naraz, ponoszony przez banki, detalistów i wszystkich obywateli; z drugiej strony – dłuższy okres ułatwiłby przystosowanie automatów wrzutowych. Ostatecznie osiągnięto kompromis i postanowiono skrócić okres równoległego obiegu. W listopadzie 1999 r. Rada Ecofin zdecydowała, że może on trwać od czterech tygodni do dwóch miesięcy. Po tym terminie waluty krajowe miały stracić status prawnego środka płatniczego, lecz w dalszym ciągu mogły być wymieniane na euro w bankach.

Niektóre banknoty krajowe zastąpione przez euro

— Szefowie rządów na posiedzeniu Rady Europejskiej w Madrycie 15–16 grudnia 1995 r.

Posiedzenie Rady Europejskiej w Madrycie. Na zdjęciu od lewej: Felipe González, ówczesny premier Hiszpanii i urzędujący przewodniczący Rady, oraz Jacques Santer, ówczesny przewodniczący Komisji Europejskiej.

ROZDZIAŁ 2

PROJEKT

Kolaż projektów banknotów euro zgłoszonych na konkurs

WYBÓR MOTYWU PRZEWODNIEGO

Najistotniejszym elementem projektu banknotu jest zabezpieczenie przed sfałszowaniem. Jednocześnie banknot – a tym bardziej seria banknotów przeznaczonych dla dużej grupy krajów – powinien być atrakcyjny wizualnie. Projekt banknotów musiał zadowolić wszystkich, przynajmniej w strefie euro. Waluta używana w wielu krajach o rozmaitych kulturach nie może wywoływać negatywnych skojarzeń narodowościowych ani dyskryminować żadnej płci. Takie bezstronne podejście przyjęto przy wyborze motywu projektu, nie zapominając przy tym o stronie czysto estetycznej.

W listopadzie 1994 r. Rada Europejskiego Instytutu Walutowego zwróciła się do grupy roboczej ds. banknotów o zaproponowanie motywów serii banknotów euro. W skład grupy roboczej weszli głównie szefowie działów emisyjno-skarbcowych krajowych banków centralnych oraz dyrektorzy drukarni bankowych. Do współpracy zaproszono niezależnych ekspertów z dziedziny historii, sztuki, psychologii, wzornictwa i projektowania banknotów, którzy utworzyli grupę doradczą ds. wyboru motywu.

Pierwszym zadaniem grupy doradczej było zaproponowanie motywów kojarzących się z jednością lub tworzących „rodzinę” siedmiu nominałów; drugim – wybranie i uszeregowanie trzech najlepszych propozycji. Banknoty musiały być na pierwszy rzut oka rozpoznawalne jako europejskie zarówno w samej Unii, jak i poza nią, stąd wymóg umieszczenia na nich unijnej flagi lub gwiazd. Symbole te są coraz częściej używane przez różne narody europejskie, które mimo odmiennych tradycji współlistnieją i współdziałają na tym samym kontynencie. Spośród wybranych początkowo 18 motywów wiele zawierało elementy odnoszące się do konkretnych krajów.

- Epoki i style Europy
- Dziedzictwo Europy
- Temat abstrakcyjny i bezpieczeństwo
- Cele, ideały i dążenia Unii Europejskiej
- Pamięć zbiorowa i dorobek kulturowy Europy
- Fauna, flora i środowisko naturalne
- Postaci wybitnych Europejczyków w danej dziedzinie
- Oblicza Europy (rzeczy ważne dla istnienia zjednoczonej Europy, np. komunikacja)
- Wielkie dzieła poezji i prozy europejskiej
- Szereg portretów po obu stronach banknotów
- Krajobrazy
- Miasta, które odegrały ważną rolę w historii Europy, np. miasta uniwersyteckie
- Pomniki
- Mity i legendy (skandynawskie, germańskie, niemieckie, rzymskie i celtyckie)
- Europejskie manuskrypty i słowo pisane
- Mapy Europy na przestrzeni dziejów
- Ojcowie założyciele Unii Europejskiej
- Kosmologia

Ostatecznie grupa doradcza zaproponowała trzy motywy:

- „Epoki i style Europy”: jedna strona banknotu miała przedstawiać portrety zwykłych ludzi – mężczyzn i kobiet – z obrazów, rysunków i szkiców z różnych stuleci; na drugiej miały się znaleźć style architektoniczne. Założeniem było znalezienie motywu reprezentującego wspólne dziedzictwo kulturowe narodów europejskich i ideały europejskie. Uznano, że najszlachetniejsze budynki i charakterystyczne miejsca w Europie są lepiej znane niż przywódcy tego kontynentu.

- „Dziedzictwo Europy”: na jednej stronie miały znaleźć się wizerunki słynnych postaci historycznych, a druga miała przedstawiać największe osiągnięcia w dziedzinie muzyki, malarstwa, nauki, architektury, literatury, medycyny i edukacji. W tle wszystkich siedmiu banknotów miała znaleźć się mapa Europy bez zaznaczonych granic, stanowiąca wspólny motyw całej serii. Temat ten był szerszy niż „Epoki i style”, gdyż pozwalał na przedstawienie siedmiu całkowicie różnych dziedzin. Potencjalne trudności mogły wiązać się z doбором reprezentowanych krajów oraz ustaleniem liczby przedstawionych mężczyzn i kobiet.
- „Temat abstrakcyjny i bezpieczeństwo”, później przemianowany na „Nowoczesny projekt abstrakcyjny”: na banknotach miały znaleźć się figury geometryczne i inne elementy abstrakcyjne. Pozostawiał on projektantowi dużo większą swobodę, a także dawał większe możliwości uwzględnienia zabezpieczeń, np. hologramów czy farby zmiennej optycznie. Dopuszczał także bardzo różne podejścia, ułatwiając projektantowi zachowanie bezstronności.

W czerwcu 1995 r. Rada Europejskiego Instytutu Walutowego zaakceptowała dwie z trzech propozycji: „Epoki i style Europy” oraz „Nowoczesny projekt abstrakcyjny”. Uzgodniono także, że jedynymi wyrazami umieszczonymi na banknotach będą nazwa waluty oraz skrót nazwy EBC w różnych językach. Grupie doradczej zlecono zdefiniowanie okresów historycznych i związanych z nimi stylów architektonicznych dla pierwszego motywu:

Epoka
Styl

VIII w. p.n.e. – IV w. n.e.
klasycyzy (grecki i rzymski)

XI-XII w.
romański

XIII-XIV w.
gotyk

XV-XVI w.
renesans

1600-1750
barok i rokoko

1850-1914
architektura inżynierska (stali i szkła)

od lat trzydziestych XX w.
architektura XX w.

Grupa doradcza wybrała także motywy charakterystyczne dla poszczególnych stylów, do wykorzystania przez projektantów. Większość ekspertów uznała, że w przypadku portretów praktycznie niemożliwe jest wskazanie całkowicie anonimowych wizerunków, które byłyby jednocześnie atrakcyjne wizualnie i neutralne pod względem narodowości i płci. Dlatego w wielu projektach znalazły się odniesienia do rzeźb, np. głowa posągu atlety (epoka klasyczna, propozycja banknotu 5 euro) czy głowa dłuta Benedetto Antelamiego z katedry parmeńskiej (styl romański, banknot 10 euro).

W czasie gdy ustalano te kwestie, dopuszczano jeszcze umieszczenie na banknotach elementów narodowych kraju-emitenta. Element taki, na przykład portret władcy, mógłby zajmować do jednej piątej odwrotnej strony banknotu; pozostała część byłaby jednakowa we wszystkich krajach.

Sporządzono również specyfikację kryteriów, które powinni spełnić projektanci. Banknoty nie tylko musiały być atrakcyjne, łatwe do rozpoznania i trudne do podrobienia, ale także mieć określony układ zabezpieczeń, konkretne kolory oraz kontrastujące oznaczenia nominałów. Specyfikacja miała 30 stron, poświęconych głównie technicznemu opisowi zabezpieczeń. Na stronach 32–33 przytoczono fragmenty wytycznych do projektu „Epoki i style Europy”.

W kilku projektach banknotów euro wykorzystano klasyczny grecki posąg efeba z Andikithiry.

Projekty banknotów euro zainspirowane motywem „Epoki i style Europy”

ŁATWOŚĆ POSŁUGIWANIA SIĘ BANKNOTAMI

Wprowadzenie do obiegu nowych banknotów i monet, które są ważnym elementem codziennego życia, odczuwają wszyscy, ale szczególnie mocno dotyka ono osoby niewidome i niedowidzące. W strefie euro żyje ponad 7 milionów takich osób. Od 1995 r. Europejski Instytut Walutowy konsultował projekty i rozmiary banknotów z Europejską Unią Niewidomych, by ułatwić tej grupie użytkowników posługiwanie się nową walutą.

Postawiono sobie za cel, że każdy banknot – tak 5 euro, jak i 500 euro – będzie łatwo rozpoznawalny przez osoby niewidome i niedowidzące. Z tego powodu banknoty niższych, częściej używanych nominałów wyraźnie różnią się wysokością. Banknoty 100, 200 i 500 euro są co prawda jednakowej wysokości, by ułatwić automatyczną obsługę, ale ich rozróżnienie ułatwiają powtarzające się tłoczone wzory umieszczone na banknotach 200 i 500 euro.

Na wszystkich banknotach serii nominał zapisano po obu stronach dużymi, grubymi cyframi znajdującymi się zawsze w tym samym miejscu. Zastosowano także kontrastujące kolory, wybrane głównie z koła barw opracowanego przez szwajcarskiego malarza i nauczyciela sztuki Johanna Ittena (1888-1967). Kolory sąsiednich nominałów pochodzą z przeciwległych części koła barw, dzięki czemu silnie ze sobą kontrastują. Kontrastowe kolory zastosowano także w banknotach, których nominały mają takie same cyfry, np. 10 euro (czerwony) i 100 euro (zielony).

OCENA PROJEKTÓW

Projektantów zgłosiły wszystkie banki centralne Unii oprócz banku Danii. Każdy kraj mógł przedstawić trzech kandydatów. Wszyscy projektanci mieli doświadczenie w projektowaniu banknotów i wykazali, że potrafią łączyć atrakcyjną formę wizualną ze skutecznymi zabezpieczeniami. Projektantom zlecono przygotowanie roboczych projektów całej serii banknotów na jeden lub oba tematy przewodnie w terminie siedmiu miesięcy. Wszystkie projekty należało przedstawić Radzie Europejskiego Instytutu Walutowego w kolorze, w dowolnej technice. Niektórzy projektanci złożyli odręczne rysunki lub grafiki, inni – prace wykonane komputerowo.

Termin nadsyłania prac upłynął 13 września 1996 r. Do tego czasu 29 projektantów i zespołów projektowych przedstawiło w sumie 27 projektów na temat „tradycyjny” i 17 na temat „nowoczesny”. Przed przekazaniem do Europejskiego Instytutu Walutowego, każdej serii nadano wybrany losowo trzycyfrowy kod w celu zapewnienia anonimowości. We wszystkich kolejnych etapach konkursu projekty identyfikowano jedynie za pomocą tego kodu, tak by Rada EIW i ciała doradcze zachowały obiektywizm przy ocenie projektów i nie sugerowały się krajem ich pochodzenia.

Pod koniec miesiąca jury złożone z niezależnych ekspertów w dziedzinie marketingu, wzornictwa i historii sztuki spotkało się pod przewodnictwem EIW, by wybrać pięć najlepszych projektów z obu tematów. Podstawowymi kryteriami oceny były: kreatywność, estetyka, styl, funkcjonalność oraz spodziewany oddźwięk i odbiór społeczny.

Jury było zgodne, że niezwykle ważny jest europejski charakter banknotów. Dlatego w wybranych projektach raczej nie ma portretów – nawet niewielkie podobieństwo do konkretnej osoby mogłoby zostać zinterpretowane jako faworyzowanie któregoś kraju. Członków jury poproszono o zaopiniowanie nawet detali projektu, na wypadek, gdyby dana seria została ogólnie odebrana dobrze, ale wymagała poprawek.

Ocena projektów przebiegała w trzech etapach. Najpierw odrzucono prace, które nie uzyskały poparcia minimalnej liczby członków jury. Projekt Roberta Kaliny – który dwa miesiące później zatwierdziła Rada EIW – zajął drugie miejsce w kategorii „Epoki i style Europy”. Jury stwierdziło wówczas, że projekt ten *„jednoznacznie przedstawia pieniądź europejski. Wprawdzie opiera się na jednym tylko pomysle, ale wyróżnia się ciekawym i wymownym doborem motywów architektonicznych. [...] Wyraźne zróżnicowanie nominalów autor uzyskał poprzez umiejętne zastosowanie koloru i wyrazistość liczb”*. Tę serię początkowo wybrano nie dla jej walorów estetycznych, ale ze względu na koncepcję. Gdy ranking opracowany przez jurorów poddano ocenie publicznej, projekt Kaliny uznano za najlepszy.

Projekty wybrane przez jury:

Nowoczesny projekt abstrakcyjny

1. Klaus Michel i Sanne Jünger
2. Roger Pfund
3. Robert Kalina (bank centralny Austrii)
4. Maryke Degryse (bank centralny Belgii)
5. Terry Thorn (Harrisons & Sons)

Epoki i style Europy

1. Yves Zimmermann
2. Robert Kalina (bank centralny Austrii)
3. Ernst ja Lorli Jünger
4. Inge Madlé (oficyna wydawnicza Joh. Enschedé)
5. Daniel i Johanna Bruun

KONSULTACJE SPOŁECZNE I OSTATECZNY WYBÓR

W październiku 1996 r. dziesięć serii projektów wybranych przez jury pokazano reprezentatywnej grupie mieszkańców państw, które miały wejść do strefy euro. Przedstawiciele biura badań rynkowych w tydzień przeprowadzili rozmowy z 1896 osobami, pytając o ich opinię o projektach. Rozpiętość wieku respondentów wynosiła od 15 do 86 lat, średnia – 43 lata. 787 osób stwierdziło, że styka się na co dzień z dużą liczbą banknotów.

Więcej respondentów opowiedziało się za abstrakcyjnymi projektami Maryke Degryse (35%) niż za tradycyjnymi Roberta Kaliny (23%), jednak większość – 76% badanych – uznała, że te ostatnie lepiej oddają ideę Europy. Jedynie niewielka grupa stwierdziła, że kojarzą się z konkretnym krajem czy regionem. Zdaniem 60% respondentów tradycyjne projekty Kaliny budziły zaufanie. Jako ciekawostkę można dodać, że – jak wykazały badania – im bardziej banknot podoba się na pierwszy rzut oka, tym większe budzi zaufanie.

Respondentom zadano około 30 pytań dotyczących ich percepcji, emocji i stopnia akceptacji. Prawie wszystkie projekty od razu kojarzyły się z banknotami. Wyjątkiem były banknoty Rogera Pfunda i nowoczesna seria Jüngerów, które – podobnie jak jedna z serii autorstwa Terry'ego Thorna – zdaniem respondentów bardziej przypominały dzieła sztuki niż znaki pieniądze.

Opinie respondentów o projekcie Roberta Kaliny były następujące:

- głównym elementem przyciągającym wzrok są motywy architektoniczne, ale szybko można zauważyć, że tematem wiodącym jest Europa;
- tożsamość europejska jest przedstawiona w sposób wielopłaszczyznowy, niepowtarzalny i dynamiczny, a przy tym łączy przeszłość i teraźniejszość naszego kontynentu.

W trakcie badania opinii społecznej grupa robocza ds. banknotów EIW przeprowadziła także ocenę wstępnych projektów pod względem:

- produkcji – czy realizacja danego projektu wiązałaby się z trudnościami prowadzącymi do większego zużycia czy wręcz marnotrawstwa materiałów lub do znacznego zwiększenia kosztów;
- bezpieczeństwa – czy w projekcie właściwie uwzględniono zabezpieczenia i czy będą z nim one współpracować;
- akceptacji społecznej – czy poszczególne nominały będą łatwe do rozróżnienia, także przez osoby niewidome i niedowidzące.

Początkowe projekty banknotów zwykle dostosowuje się do wymagań druku, w związku z czym wersje ostateczne różnią się od roboczych. Grupa robocza ds. banknotów stwierdziła ostatecznie, że po wprowadzeniu pewnych zmian wszystkie serie banknotów dopuszczone do ostatniego etapu nadawałyby się do druku.

W grudniu 1996 r. kolorowe kopie wszystkich 44 projektów przedstawiono Radzie EIW na ciemnych kartonowych planszach bez wskazania autorów. Przekazano jej też ranking jury, wyniki badania opinii publicznej oraz uwagi techniczne grupy roboczej. Członkowie Rady niemal bez wahania wybrali tradycyjną serię autorstwa Roberta Kaliny. Jej symbolikę uznali za tak wyrazistą, że większość przyznała jej pierwsze miejsce. 16 grudnia 1996 r. na dwóch równoległych konferencjach prasowych decyzję tę ogłosili: prezes EIW Alexandre Lamfalussy we Frankfurcie oraz prezes banku centralnego Holandii Willem F. Duisenberg na posiedzeniu Rady Europejskiej w Dublinie (Duisenberg został następcą Lamfalussy'ego w EIW, a następnie pierwszym prezesem EBC).

W 1996 r. jury złożone z ekspertów oceniło i opracowało ranking 44 wstępnych projektów serii banknotów.

Niektóre z dopuszczonych do ostatniego etapu nowoczesnych projektów abstrakcyjnych: 5 € – Klaus Michel i Sanne Jünger, 10 € – Roger Pfund, 20 € – Robert Kalina, 50 € – Maryke Degryse, 100 € – Terry Thorn, 200 € – Klaus Michel i Sanne Jünger, 500 € – Terry Thorn.

Niektóre z dopuszczonych do ostatniego etapu projektów na temat „Epoki i style Europy”: 5 € – Yves Zimmermann, 10 € – Robert Kalina, 20 € – Ernst i Lorli Jünger, 50 € – Inge Madlé, 100 € – Daniel i Johanna Bruun, 200 € – Ernst i Lorli Jünger, 500 € – Inge Madlé.

PROJEKTY MONET EURO

Projekty monet euro wybierano równoległe z projektami banknotów. Proces ten koordynowała Komisja Europejska. Zdecydowano, że wszystkie monety mają mieć wspólną stronę europejską oraz stronę narodową.

Projektanci mieli za zadanie przygotować wspólnę stronę europejską dla pełnej serii monet oparte na jednym z trzech tematów przewodnich:

- architektura i ornamentyka,
- cele i ideały Unii Europejskiej,
- ważne postaci Europy.

W marcu 1997 r. jury złożone z niezależnych ekspertów z różnych dziedzin (sztuki, wzornictwa i numizmatyki) oraz przedstawicieli konsumentów, pod przewodnictwem sekretarza generalnego Komisji Europejskiej, wybrało dziewięć serii spośród 36 zgłoszonych projektów. Możliwość bicia monet według przedstawionych projektów skonsultowano z dyrektorami mennic europejskich. W czerwcu 1997 r. Rada Europejska obradująca w Amsterdamie wybrała zwycięską serię autorstwa Luca Luycxa z Królewskiej Mennicy Belgijskiej. Za jego projektem opowiedziało się także większość (64%) respondentów badania opinii społecznej przeprowadzonego w całej Europie przed ostatecznym wyborem.

Wspólna strona monet ma symbolizować jedność Unii Europejskiej. Motywem przewodnim jest kontynent europejski, przedstawiony w różnych ujęciach. Spośród wysp w projekcie należało uwzględnić jedynie największe, o powierzchni powyżej 2500 km² (w przypadku archipelagów – 5000 km²).

Wyboru projektów stron narodowych dokonały poszczególne kraje zgodnie z własnymi procedurami. Jedynymi wspólnymi elementami projektu były: data wybita monety oraz 12 gwiazd symbolizujących Unię Europejską.

Ze względów historycznych, a często także konstytucyjnych, monety bite w krajach będących monarchiami przedstawiają panującego władcę. Natomiast projekty monet w republikach często cechuje większa ciągłość. Na przykład w Irlandii motyw harfy celtyckiej wybrano bez przeprowadzania konkursu.

Banknoty i monety euro są prawnym środkiem płatniczym w trzech państwach, które nie mają własnej waluty: Monako, San Marino i Watykanie. Na mocy specjalnych umów z Francją i Włochami – działającymi w imieniu UE – kraje te mogą bić własne monety euro zgodne z jednolitymi specyfikacjami.

Projektant europejskich stron monet euro, Luc Luycx z Królewskiej Mennicy Belgijskiej, przy pracy w Brukseli

© Wspólnota Europejska

Projekty wspólnej europejskiej strony monet dopuszczone do ostatniego etapu konkursu

OSTATECZNE WERSJE PROJEKTÓW

Po przeanalizowaniu możliwości wydrukowania roboczych wersji banknotów grupa robocza zaproponowała wprowadzenie ze względów technicznych pewnych zmian, związanych głównie z umiejscowieniem zabezpieczeń. Na przykład pasek zabezpieczający początkowo przebiegał pionowo w osi symetrii, wzdłuż której najczęściej składa się banknoty. Ponieważ w miejscu wpuszczenia paska papier banknotowy jest nieco mniej odporny na rozerwanie, pasek należało przesunąć, żeby zmniejszyć ryzyko uszkodzenia banknotu przy składaniu.

Oprócz modyfikacji technicznych grupa robocza zaproponowała jeszcze inne zmiany w pierwotnych projektach, mające przede wszystkim poprawić odbiór społeczny banknotów. Dotyczyły one motywów architektonicznych, mapy Europy oraz flagi Unii. Przedstawione na banknotach mosty, okna i bramy nie mogły budzić skojarzeń z konkretnymi obiektami, by nie pojawiły się zarzuty o preferencyjne traktowanie niektórych krajów. Z drugiej strony obiekty musiały być reprezentatywne dla danej epoki i mieć odpowiednią strukturę. Na przykład most przedstawiony na banknocie musiał mieć parametry konstrukcyjne spełniające wymagania dla tego typu obiektów istniejących w rzeczywistości.

Pomysł ukazania mapy Europy został przyjęty przez Radę Europejskiego Instytutu Walutowego z zadowoleniem. Pojawiły się jednak wyraźne różnice zdań co do rodzaju i ujęcia mapy. Początkowo rozważano wykorzystanie map z różnych okresów historycznych, ale na niektórych z nich trudno byłoby na pierwszy rzut oka rozpoznać Europę, a w dodatku takie mapy kojarzyłyby się raczej z przeszłością niż z przyszłością. Postanowiono zatem oprzeć się na zdjęciach satelitarnych.

Po dokonaniu korekt mających na celu poprawę czytelności i ułatwienie druku uzgodniono poziom szczegółowości i dokładny zakres mapy. Europa miała być przedstawiona w granicach geograficznych, z uwzględnieniem obszarów i wysp o powierzchni ponad 400 km² (w przyjętej skali wielkonakładowy druk offsetowy nie pozwalał na wierne odwzorowanie kształtu obszaru mniejszego niż 400 km²). Ponieważ banknoty euro miały znaleźć się w obiegu także poza geograficznymi granicami Europy, należało na nich odwzorować obszary położone poza kontynentem. Mapa objęła więc Afrykę Północną, gdzie znajdują się hiszpańskie posiadłości Ceuta i Melilla, oraz Wyspy Kanaryjskie. Mapki francuskich departamentów zamorskich: Gujany Francuskiej, Gwadelupy, Martyniki i Réunion umieszczono w osobnych ramkach.

Ostatnim obowiązkowym motywem była flaga Unii, umieszczona na przedniej stronie banknotów, która musiała mieć ustalone kolory – żółte gwiazdy na niebieskim tle.

Poprawione projekty opublikowano w lipcu 1997 r., ale do końca sierpnia 2001 r. nie ujawniano szczegółów zabezpieczeń, by utrudnić zadanie ewentualnym fałszerzom i uniemożliwić wyprodukowanie fałszyków przed wprowadzeniem banknotów do obiegu. Dlatego opublikowane atrapy banknotów niepoprawnie przedstawiały niektóre zabezpieczenia. Na przykład hologramy zastąpiono giloszami (ornamentowymi motywami kółek i pętli), a flagę Unii w kolorach szarym i białym umieszczono na odwrotnej stronie banknotów.

Ostatecznie zrezygnowano z umieszczenia na banknotach motywów narodowych, które wprawdzie zapewniłyby szerszą akceptację banknotów w danym kraju, ale mogłyby przynieść wręcz odwrotny skutek w innych krajach. Ponadto ustalono, że jednolity wzór banknotów ułatwia ich porównywanie, a tym samym wpływa na poprawę bezpieczeństwa.

Projektant banknotów euro, Robert Kalina, przy pracy w austriackim banku centralnym w Wiedniu

Europa przedstawiona na odwrotnej stronie banknotów. Francuskie departamenty zamorskie ukazano w ramach na dole banknotu.

WYTYCZNE PROJEKTOWE DLA SERII BANKNOTÓW EURO

– Epoki i style Europy –

Europejski Instytut Walutowy ogłasza konkurs na projekt serii banknotów przedstawiający dziedzictwo kulturowe Europy.

I Zakres wytycznych

Przy projektowaniu banknotów największym wyzwaniem jest umiejętne połączenie zabezpieczeń technicznych z walorami artystycznymi.

Projektując banknoty euro, należy brać pod uwagę te same wymagania, które uwzględnia się przy planowaniu, opracowaniu i produkcji banknotów krajowych.

Banknoty muszą być:

- łatwo rozpoznawalne,
- dobrze chronione przed sfałszowaniem,
- atrakcyjne wizualnie.

Wymagania te z konieczności ograniczają swobodę artystyczną projektanta.

Banknoty muszą mieć charakter wyraźny i jednoznacznie europejski, a przekaz kulturowy i polityczny, jaki niosą, powinien satysfakcjonować ogół obywateli Europy.

[...]

3 Ogólny zarys procesu produkcji banknotów

Papier banknotowy będzie wytwarzany z włókien bawełnianych. W produkcji banknotów zostaną zastosowane następujące techniki drukarskie: offset, staloryt (tylko na stronie przedniej), sitodruk (tylko na stronie odwrotnej) oraz druk typograficzny (jedynie numery banknotów na stronie odwrotnej).

Ponadto na stronie przedniej zostanie nałożona folia.

4 Elementy projektu banknotów

[...]

...w projekcie należy koniecznie zachować właściwe proporcje między wizerunkami mężczyzn i kobiet, a także unikać motywów kojarzących się z konkretnym krajem.

[...]

Ewentualne portrety zostaną wykonane w stalorycie i powinny znajdować się na stronie przedniej (A). Wszystkie portrety muszą ukazywać oboje oczu. Motywy architektoniczne należy przedstawić na stronie odwrotnej (B).

Umieszczenie wszystkich zabezpieczeń oraz ich rozmiary powinny być zgodne na banknotach wszystkich nominałów (zob. opis zabezpieczeń w załączniku 3). Wszystkich zabezpieczeń przeznaczonych dla ogółu użytkowników nie należy grupować w jednej części banknotu, lecz rozmieścić je na całej jego powierzchni. Zabezpieczenia powinny być dobrze wkomponowane w projekt, a przy tym łatwe do rozpoznania.

Wykonany drukiem płaskim wzór na stronie odwrotnej banknotów powinien zawierać specjalny motyw europejski, zajmujący co najwyżej 20% powierzchni tej strony i zaprojektowany tak, by można w jego miejsce wstawić motyw narodowy (opracowany w danym kraju).

Godło Unii Europejskiej – dwanaście gwiazd – musi znaleźć się na stronie przedniej banknotu, a dodatkowo można je umieścić także na stronie odwrotnej (zob. opis godła w załączniku 4).

[...]

5 Kolory dominujące

W projekcie banknotów należy zastosować różne kolory dominujące określone w załączniku 3.

6 Umieszczenie oraz wielkość słów i liczb

Nazwa wspólnej waluty ma się znaleźć raz na przedniej i raz na odwrotnej stronie banknotu, zapisana alfabetem łacińskim (EURO) i greckim (ΕΥΡΩ).

Oznaczenie nominału powinno pojawić się co najmniej dwukrotnie na każdej stronie banknotu. Liczby muszą być bardzo wyraźne i czytelne, więc dla lepszego odbioru należy umieścić je na kontrastującym (jasnym) tle. Pole wokół liczb należy zaprojektować tak, by utrudnić sfałszowanie nominału przez dopisanie dodatkowych zer (np. zmianę banknotu 5 euro w 500 euro). Rozmieszczenie liczb musi być jednakowe na banknotach wszystkich nominałów, zarówno na stronie przedniej, jak i na odwrotnej, a ich położenie powinno określać sposób wsuwania banknotów do urządzeń akceptujących.

[...]

7 Specyfikacje techniczne i zabezpieczenia

[...]

Załącznik: Fragmenty wytycznych projektowych dla banknotów euro

Europejski Instytut Walutowy
12 lutego 1996 r.

ROZDZIAŁ 3

PRODUKCJA

└─ Czyszczenie stalorytycznej formy drukowej. Druk banknotów wymaga utrzymania najwyższej jakości.

DRUK PROTOTYPÓW BANKNOTÓW

W produkcji banknotów euro wzięła udział większość drukarni banknotów w Unii Europejskiej. Wiele z nich drukowało wszystkie siedem nominałów. Aby zdążyć z produkcją przed terminem wymiany pieniądza, konieczna była mobilizacja mocy produkcyjnych – niektóre drukarnie pracowały na dwie lub trzy zmiany.

Banknoty poszczególnych nominałów musiały być identyczne, więc przy produkcji należało przestrzegać niesłuchanie rygorystycznych specyfikacji. Dotychczasowe waluty krajowe produkowano w jednym lub dwóch zakładach, dzięki czemu zapewnienie jednakowego wyglądu i identycznych zabezpieczeń do odczytu maszynowego nie nastręczało większych trudności. Jednak udział w procesie produkcji aż piętnastu drukarni (oraz dziewięciu papierni i około dwudziestu dostawców innych surowców) spowodował konieczność wydrukowania próbnych partii banknotów. W tym celu przygotowano dwie partie próbne: testową i zerową.

BANKNOTY TESTOWE

Partia testowa miała wykazać, czy można osiągnąć wystarczająco jednolitą jakość banknotów. Aby jak najwcześniej wykryć ewentualne problemy, druk rozpoczęto na początku 1997 r., wykorzystując wszystkie techniki, które miały być potem stosowane do produkcji banknotów euro. Banknoty testowe miały takie same zabezpieczenia jak prawdziwe, ale inne wzory (sporządzono je w 1996 r., przed zamknięciem konkursu projektowego). Przygotowaniem materiałów testowych do druku zajęła się grupa robocza Europejskiego Instytutu Walutowego złożona z ekspertów z banków centralnych i drukarni.

Kolorem dominującym banknotów testowych był brąz, a ich wymiary były zbliżone do banknotu 50 euro (140 x 77 mm). Aby wyeliminować ryzyko

pomylenia banknotów testowych z prawdziwymi, do oznaczenia nominału użyto cyfr „00”. Głównym motywem był portret, który pojawił się również na znaku wodnym. Stworzono dwa podstawowe prototypy: jeden w miejsce banknotu o niskim nominale, ze złocistym paskiem i pasem z hologramem, a drugi ze słowem TEST na polu z hologramem oraz oznaczeniem nominału „00” na stronie odwrotnej wydrukowanym farbą zmienną optycznie.

W produkcji banknotów testowych wzięło udział dziesięć drukarni i osiem papierni. Niektóre drukarnie po raz pierwszy miały okazję stosować farbę zmienną optycznie w technice sitodruku oraz nakładać na gorąco folię holograficzną.

Wszystkie banknoty testowe poddano szczegółowym testom laboratoryjnym, sprawdzając ich cechy wizualne i możliwość odczytu maszynowego. Oceniano też trwałość banknotów, testując ich odporność na czynniki chemiczne (różnego rodzaju zabrudzenia) i fizyczne (np. wielokrotne składanie). Wiązki banknotów sprawdzono w wysokowydajnych urządzeniach sortujących w krajowych bankach centralnych, o przepustowości do 40 banknotów na sekundę. Urządzenia takie stosuje się w departamentach kasowych i oddziałach krajowych banków centralnych do sprawdzania, czy banknoty dostarczone przez banki komercyjne są autentyczne i nadają się do powtórnego wprowadzenia do obiegu oraz czy każda paczka zawiera właściwą liczbę banknotów. Aby sortowanie mogło przebiec bez zakłóceń, sprawdzono wcześniej urządzenia i dostrojono czujniki.

Wykryte przez ekspertów różnice między banknotami wyprodukowanymi w różnych zakładach były mniejsze niż oczekiwano. Ich liczbę udało się dodatkowo zredukować dzięki modyfikacji specyfikacji technicznych oraz lepszemu ustawieniu maszyn drukarskich.

Banknoty testowe poddano także ocenie publicznej, prosząc mieszkańców kilku państw europejskich o wskazanie różnic między banknotami pochodzącymi z różnych drukarni. W ocenie respondentów wszystkie banknoty były identyczne.

Po zakończeniu tego przedsięwzięcia wszystkie drukarnie znały już swoje możliwości techniczne i wiedziały, jak należy prowadzić druk właściwych banknotów euro. Na podstawie tych doświadczeń oraz ostatecznych ustaleń dotyczących szczegółów projektu opracowano wstępne ogólne specyfikacje banknotów, a następnie ich ostateczną wersję, liczącą 80 stron. Specyfikacje techniczne modyfikowano jeszcze kilkakrotnie po wydrukowaniu obu serii próbnych, a nawet – nieznacznie – w trakcie właściwej produkcji wysokonakładowej.

PRZYGOTOWANIE FORM DRUKOWYCH

W produkcji banknotów pojęcie „przygotowania oryginałów” obejmuje sporządzenie wysokiej jakości obrazu oraz przeniesienie projektu na płyty i formy drukowe stosowane na poszczególnych etapach procesu produkcji. Płyty i formy drukowe powstały w przygotowalni oryginałowej na podstawie wstępnych ogólnych specyfikacji obejmujących wzór banknotu oraz własności i wygląd zabezpieczeń.

Produkcja testowa dobitnie uświadomiła zainteresowanym stronom konieczność stosowania jasnych i ścisłych procedur przy tworzeniu materiałów oryginałowych, a zwłaszcza przy akceptacji wyników prac różnych twórców oraz współużytkowaniu zatwierdzonych materiałów (np. płyt drukowych) przez różne drukarnie. Wcześniej większość zakładów przygotowywała materiały oryginałowe wyłącznie na potrzeby krajowe, więc nowe zasady pracy stanowiły dla nich nowość i wyzwanie.

W lutym 1998 r. Rada EIW zatwierdziła ogólne specyfikacje techniczne banknotów euro. Od tego momentu na ukończenie przygotowania oryginałów wszystkich siedmiu nominałów pozostało sześć miesięcy – niewiele, biorąc pod uwagę problemy techniczne, a także konieczność koordynacji działań drukarni o odmiennej kulturze pracy i różnych procedurach. Materiały oryginałowe większości nominałów powstawały w dwóch różnych drukarniach: w jednej strona przednia, w drugiej – odwrotna.

Do udziału w przygotowaniu oryginałów zgłosiło się dziesięć drukarni. Projekty banknotów przekształcono we wzorcowy zbiór plików elektronicznych, folii i form służących do druku odbitek próbnych. Pliki cyfrowe zostały następnie powielone w celu wyprodukowania form drukowych. Oczywiście wszystkie te działania prowadzono w ścisłej współpracy z projektantem banknotów. Niespodziewanie trudne okazało się określenie standardów wymiany danych cyfrowych na potrzeby wytworzenia form drukowych, a to głównie dlatego, że istniejące wówczas standardy międzynarodowe nie obejmowały stopnia dokładności wymaganego przy druku banknotów. Tym niemniej wszystkie opracowane wspólnie dokumenty i materiały były gotowe na czas – w sierpniu 1998 r. Następnie poddano je dokładnej weryfikacji, po czym w połowie grudnia 1998 r. zostały ostatecznie zatwierdzone przez Radę Prezesów EBC do produkcji masowej.

DRUK SERII ZEROWEJ

Druga partia próbna, której druk rozpoczęto we wrześniu 1998 r., obejmowała niewielką liczbę banknotów, które – zgodnie z ogólnymi specyfikacjami – zostały wyprodukowane według ostatecznego projektu ze wszystkimi zabezpieczeniami. Każdy z siedmiu nominałów produkowano na standardowych maszynach w co najmniej dwóch drukarniach. Banknoty 20 €, które miały należeć do najczęściej używanych, drukowano w dziewięciu zakładach.

Produkcja serii zerowej miała cztery cele: sprawdzenie, czy materiały do druku banknotów są zgodne z jednolitymi ogólnymi specyfikacjami, dopracowanie tych specyfikacji, opracowanie jednolitej procedury akceptacji oraz sprawdzenie, czy system zarządzania jakością zapewni jednolitą jakość.

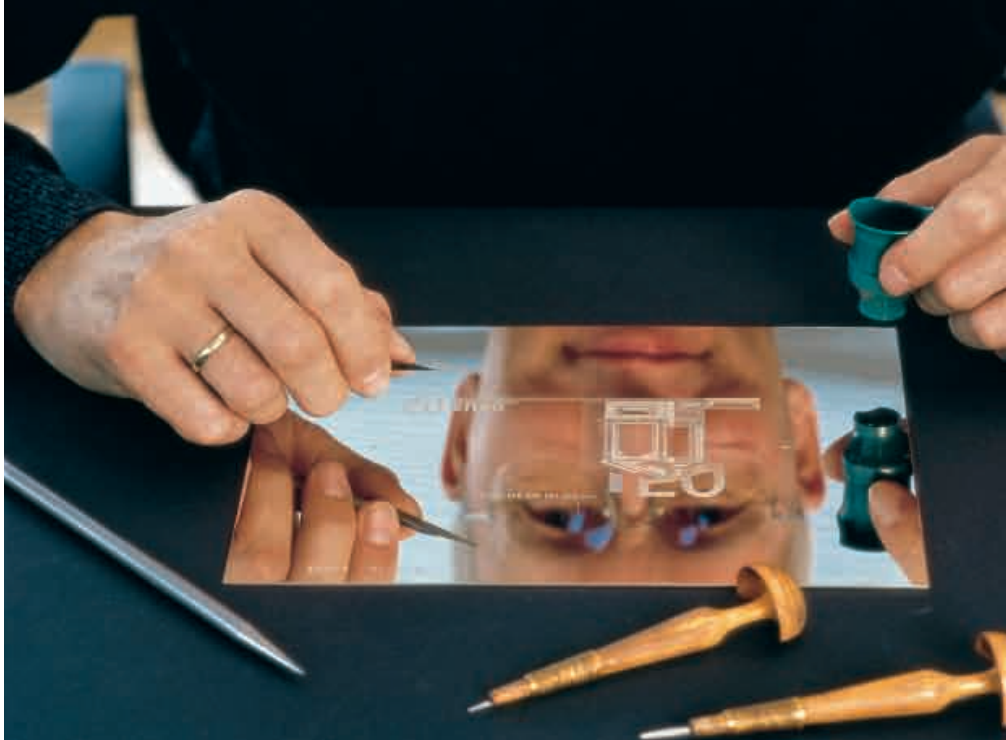
Druk serii zerowej większości nominałów zakończył się przed początkiem grudnia 1998 r. Przez następne trzy miesiące EBC i krajowe banki centralne biorące udział w produkcji szczegółowo sprawdzały banknoty. Badano je gołym okiem i pod lupą, by stwierdzić, czy poszczególne elementy mieszczą się w marginesie tolerancji. Poddano je także testom w warunkach laboratoryjnych i w wysokowydajnych urządzeniach sortujących.

Po przeprowadzeniu drobiazgowych procedur akceptacyjnych zorganizowano wzajemne kontrole, w ramach których banknoty były testowane przez laboratoria i departamenty kasowe innych banków centralnych. W jedenastu laboratoriach zbadano w sumie 150 000 banknotów poszczególnych nominałów ze wszystkich drukarni.

Testy wykazały, że zasadniczo wszystkie drukarnie są w stanie wyprodukować banknoty euro o tym samym standardzie. Nieco zmodyfikowano część specyfikacji dotyczących np. marginesu tolerancji widocznych i ukrytych zabezpieczeń. Zwiększono pasek zabezpieczający, by wszystkie papiernie mogły prawidłowo wtopić go w papier. Po zakończeniu testów w niektórych drukarniach wprowadzono zmiany w procesie produkcji.

Następnie wydrukowano referencyjne arkusze banknotów wszystkich nominałów, które przyjęto jako punkt odniesienia przy dalszej produkcji wysokonakładowej. Opracowano także katalog banknotów zgodnych i niezgodnych ze specyfikacją, przedstawiający próbki banknotów z defektami oraz przykładowe banknoty na granicy akceptacji. Katalog ten miał służyć jako wzór dla drukarni.

Przed rozpoczęciem produkcji wysokonakładowej w 1999 r., w oparciu o specyfikacje ogólne wydano szczegółowe specyfikacje techniczne wszystkich siedmiu nominałów. Miały one formę dokumentów liczących 200 stron, zawierających dane liczbowe i materiały graficzne, w tym banknoty referencyjne, oraz wykazy testów chemicznych i fizycznych pozwalających sprawdzić wytrzymałość banknotów w kontakcie np. ze światłem słonecznym czy proszkiem do prania, a także ich odporność na rozdarcia, składanie, zgniatanie itp.

Ręczne grawerowanie oryginalowej płyty stalorytnicznej. Produkcja banknotów łączy rzemiosło i zaawansowaną technologię.

Banknoty testowe przedstawiające zabezpieczenia wykorzystane później w banknotach euro

Grecja: końcowa kontrola arkuszy banknotów

SYSTEM ZARZĄDZANIA JAKOŚCIĄ

Dodatkowym celem druku serii zerowej było stworzenie wspólnego systemu zarządzania jakością. Produkcja banknotów euro była znacznie bardziej skomplikowana niż dotychczasowych walut krajowych, głównie z uwagi na liczbę uczestniczących w tym procesie drukarni i dostawców materiałów oraz różnorodność stosowanych w drukarniach urządzeń i technologii.

Konieczne było również zapewnienie odpowiedniej jakości. W tym celu należało opracować szczegółowe procedury nadzoru produkcji w drukarniach, które zawarto w opracowaniu „Quality Control for the Acceptance of the Euro Banknotes” („Kontrola jakości przy akceptacji banknotów euro”). Procedury te, oparte na międzynarodowych standardach dotyczących zarządzania jakością i statystycznej kontroli partii produktów, wdrożono we wszystkich zakładach, co umożliwiło wychwytywanie banknotów o parametrach niezgodnych ze specyfikacjami.

Następnie opracowano dokumentację systemu zarządzania jakością na podstawie norm ISO (Międzynarodowej Organizacji Normalizacyjnej). Wszyscy producenci zostali zobowiązani do opracowania własnych ksiąg jakości, które miały zapewnić zgodność z podstawowymi wymogami. Księgi te określały nie tylko produkt końcowy, ale także procedury akceptacji na poszczególnych etapach procesu produkcji. Na potrzeby kontroli statystycznej ustanowiono system sprawozdawczości pomiędzy drukarniami a krajowymi bankami centralnymi i EBC.

Dodatkowo, w celu zapewnienia zgodności procesu produkcyjnego ze specyfikacjami, po rozpoczęciu druku każdego nominału EBC przeprowadzał we wszystkich uczestniczących drukarniach wizualną ocenę pierwszych wyprodukowanych arkuszy – tzw. arkuszy kontrolnych – porównując je z arkuszami referencyjnymi. Po zatwierdzeniu standardów produkcyjnych wydawano decyzję o gotowości do rozpoczęcia druku. Tę procedurę stosuje się nadal do produkcji banknotów.

KWESTIE PRAWNE I BEZPIECZEŃSTWO ZAOPATRZENIA

W produkcji banknotów uczestniczyło około 40 firm, w tym dostawcy najwyższej jakości materiałów – papieru banknotowego, specjalnych farb drukarskich oraz hologramów w formie pasków i figur geometrycznych. W związku z tym należało uwzględnić takie kwestie, jak prawa patentowe oraz zaopatrzenie u monopolistów.

Przed rozpoczęciem produkcji banknotów podpisano odpowiednie umowy, by zapewnić drukarniom możliwość korzystania z materiałów bez naruszania praw patentowych. Umowy zapewniały także ciągłość zaopatrzenia – w przypadkach, gdy dany materiał pochodził od jednego dostawcy, zawarto w nich ustalenia gwarantujące ciągłość dostaw i uzgodniono pułapy cenowe.

Zwykle EBC zawierał z firmami ramowe porozumienia licencyjne i zaopatrzeniowe, na podstawie których krajowe banki centralne podpisywały konkretne umowy na dostawy.

Pod koniec etapu projektowania banknotów i wyboru zabezpieczeń należało rozważyć praktyczne sposoby ochrony przed przedwczesnym ujawnieniem szczegółów projektu oraz utratą lub kradzieżą zabezpieczeń. Miało to uniemożliwić przestępcom wyprodukowanie falsyfikatów, zanim ogół społeczeństwa zapozna się z autentycznymi banknotami, a przez to nie dopuścić do podważenia zaufania do nowej waluty.

Podjęto zatem praktyczne kroki, aby zapewnić ochronę zarówno informacji, jak i samych zabezpieczeń podczas opracowywania, produkcji i transportu. W tym celu wykorzystano najlepsze wzorce stosowane przez krajowe banki centralne dla ochrony własnych walut. Należało jednocześnie wziąć pod uwagę zagrożenia, z jakimi wiązać się mogło wprowadzenie wspólnej waluty w poszczególnych krajach, ponieważ przestępcy, podobnie jak wspólna waluta, działają ponad granicami.

Z tego względu opracowano system inspekcji sprawdzających wdrożenie fizycznych środków bezpieczeństwa oraz wewnętrznych mechanizmów kontroli zgodnych z wymogami przez wszystkich producentów zabezpieczeń. Inspekcje takie prowadzono (i nadal się prowadzi) w regularnych odstępach czasu, by mieć pewność, że środki bezpieczeństwa nadążają za pojawiającymi się zagrożeniami.

Papier do produkcji banknotów euro. Banknoty euro produkuje się z bawełnianych odpadów włókienniczych.

PRODUKCJA PAPIERU

Papier, na którym drukuje się banknoty euro, wykonany jest wyłącznie z włókien bawełnianych najwyższej jakości, co zapewnia wyższą odporność na czynniki fizyczne i mechaniczne niż w przypadku zwykłego papieru. Ta cecha jest bardzo ważna, ponieważ banknoty wielokrotnie przechodzą z rąk do rąk, a nie wszyscy obchodzą się z nimi we właściwy sposób.

Pierwszy etap produkcji papieru banknotowego polega na bieleniu włókien bawełnianych wodorotlenkiem sodu i nadtlenkiem wodoru w wodzie w warunkach wysokiego ciśnienia i temperatury. Ze względów ekologicznych w procesie tym nie używa się chloru. Po zakończeniu bielenia do masy włóknistej dodaje się barwniki, aby uzyskać wymagane zabarwienie papieru.

Drugi etap to uszlachetnianie włókien bawełnianych, które polega na ich cięciu i strzępieniu w celu udoskonalenia właściwości mechanicznych i fizycznych produkowanego papieru. Należy przy tym uważać, by włókna nie były zbyt krótkie ani zbyt wystrzępione. Papier wykonany z bardzo krótkich włókien cechuje się dużą objętością właściwą i wysoką transparentnością, a znak wodny na tym

papierze jest wyraźny. Jego wadą są jednak gorsze właściwości mechaniczne. Natomiast z włókien silnie wystrzępionych powstaje niezwykle mocny papier, który charakteryzuje się jednak bardzo niską transparentnością, a znak wodny na tym papierze jest dużo gorszej jakości.

Trzeci etap produkcji papieru przebiega na maszynie papierniczej. Maszyny do produkcji papieru banknotowego znacznie różnią się od standardowych maszyn papierniczych ze względu na stosowaną w nich unikalną technologię okrągłositową. Polega ona na tym, że uszlachetniona masa włóknista przelewana jest do kadzi, w której znajduje się częściowo zanurzone druciane sito eguterowe. Sito nieustannie się obraca, a na jego powierzchni w wyniku odsączania wody zbiera się zbita masa włóknista, która jest następnie przenoszona do głównej części maszyny papierniczej. W momencie zdejmowania z powierzchni sita masa papierowa składa się w około 5% z substancji stałych (włókien i wypełniaczy), a w pozostałych 95% – z wody. Masa ta jest następnie prasowana na mokro, osuszana i powlekana klejem chemicznym, a następnie poddawana suszeniu końcowemu, prasowaniu i zwijaniu. Zwój gotowego papieru, składającego

się w 5% z wody i w 95% z substancji stałych, może ważyć do 2,5 tony. Aby uzyskać wymagane właściwości fizykochemiczne, w procesie technologicznym dodaje się do podłoża papierowego substancje chemiczne.

Ostatni etap procesu produkcyjnego polega na cięciu zwojów papieru na gotowe do druku arkusze. Arkusze te pakuje się w ryzy (stosy liczące 500 arkuszy) o wymiarach określanych przez drukarnie – na jednym arkuszu mieści się od 24 do 60 banknotów. Biorąc pod uwagę, że waga jednego metra kwadratowego papieru wynosi 85 gramów, jedna ryza waży od 10 do 20 kg, w zależności od wymiarów arkuszy.

Ponieważ papier banknotowy jest wyrobem bardzo złożonym, na każdym etapie jego wytwarzania zarówno sam produkt, jak i cały proces technologiczny podlegają rygorystycznej kontroli jakości. Zgodność z normami jakości uzyskuje się m.in. dzięki zastosowaniu nowoczesnych, wspomaganych komputerowo systemów produkcji i kontroli.

Papier, z którego wykonane są banknoty euro, ma szereg zabezpieczeń. Znaki wodne, włókna fluorescencyjne, paski zabezpieczające, specjalne farby drukarskie itp. mają jak najskuteczniej utrudniać fałszowanie banknotów. Znak wodny ma postać prześwitującego obrazu umieszczonego w papierze; można go zobaczyć pod światło. Różne stopnie zagęszczenia warstwy włókien uzyskuje się przez wytłoczenie obrazów w formie regularnego wzoru w pokrywie sita eguterowego stosowanego do odsiewania włókien z masy. W trakcie schnięcia papieru obraz ten zostaje odwzorowany w niepowtarzalny sposób.

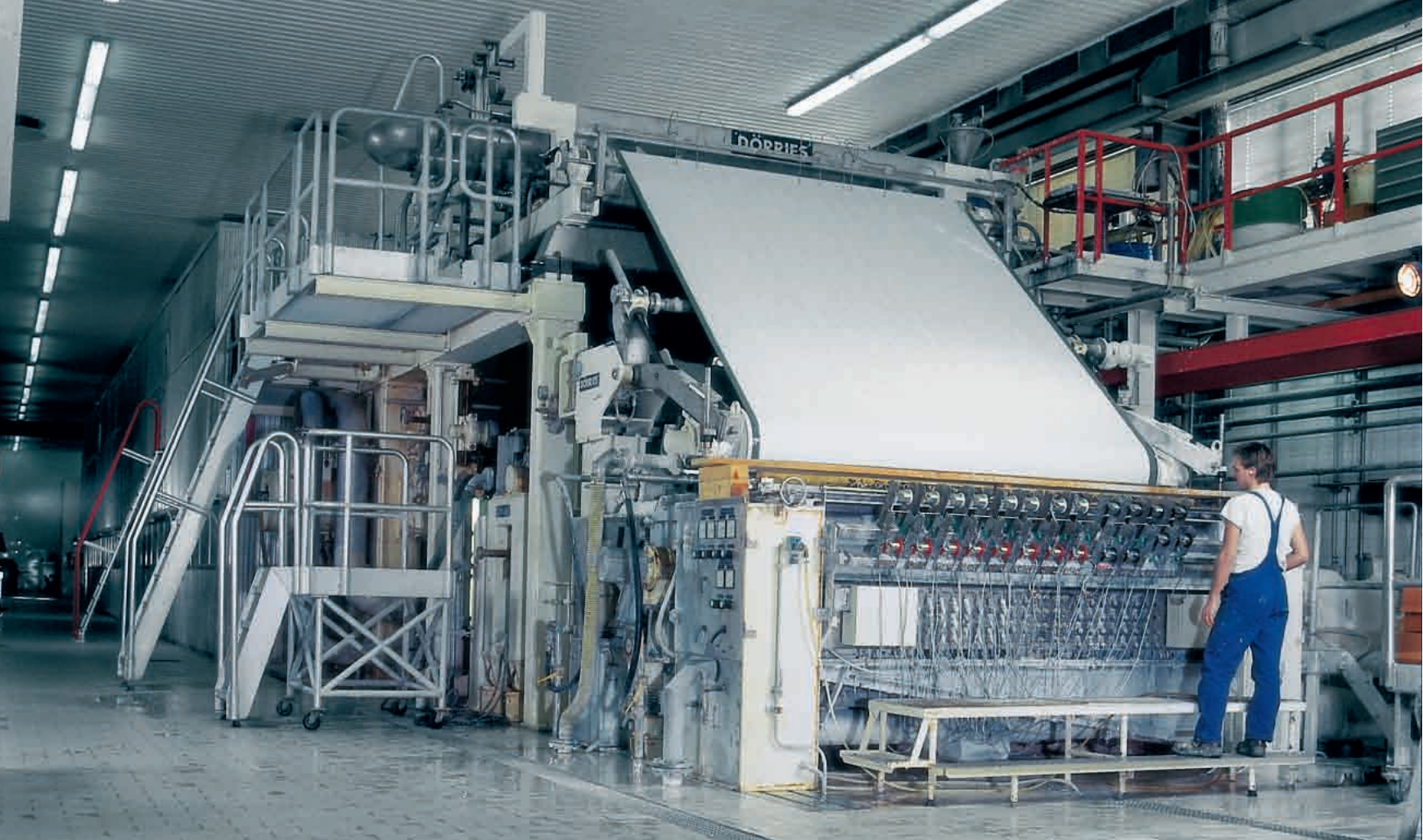
W banknotach euro znajdują się dwa rodzaje znaków wodnych, oba przeznaczone dla ogółu użytkowników. Pierwszy powtarza główny motyw banknotu w formie trójwymiarowego obrazu wie-

Włókna bawełniane po procesie bielenia

lotalnego. Bezpośrednio pod nim znajduje się drugi znak wodny przedstawiający nominał banknotu. Znaki widać wyraźnie przy oglądaniu banknotu pod światło. W przygotowaniu znaków wodnych uczestniczą artyści-plastycy. Proces ten w ostatnich czasach został udoskonalony dzięki wykorzystaniu programów komputerowych do wspomagania projektowania i produkcji.

W przypadku banknotów o niskich nominałach w procesie produkcji papieru zazwyczaj wprowadza się także dwa inne rodzaje zabezpieczeń: pas z hologramem na przedniej stronie banknotu oraz złoty pas na stronie odwrotnej. Nakładanie tych zabezpieczeń nie wchodzi normalnie w zakres produkcji papieru, ale w praktyce często odbywa się w papierni, ponieważ wytworzenie zabezpieczeń na maszynie zwojowej przed pocięciem zwojów na arkusze jest bardziej opłacalne. Pas z hologramem nakłada się na papier na gorąco przy pomocy stempla (tzw. hot-stamping), a złoty pas jest drukowany w technice sitodruku.

© Deutsche Bundesbank

Maszyna do produkcji papieru banknotowego wytwarzająca masę papierową

DRUK

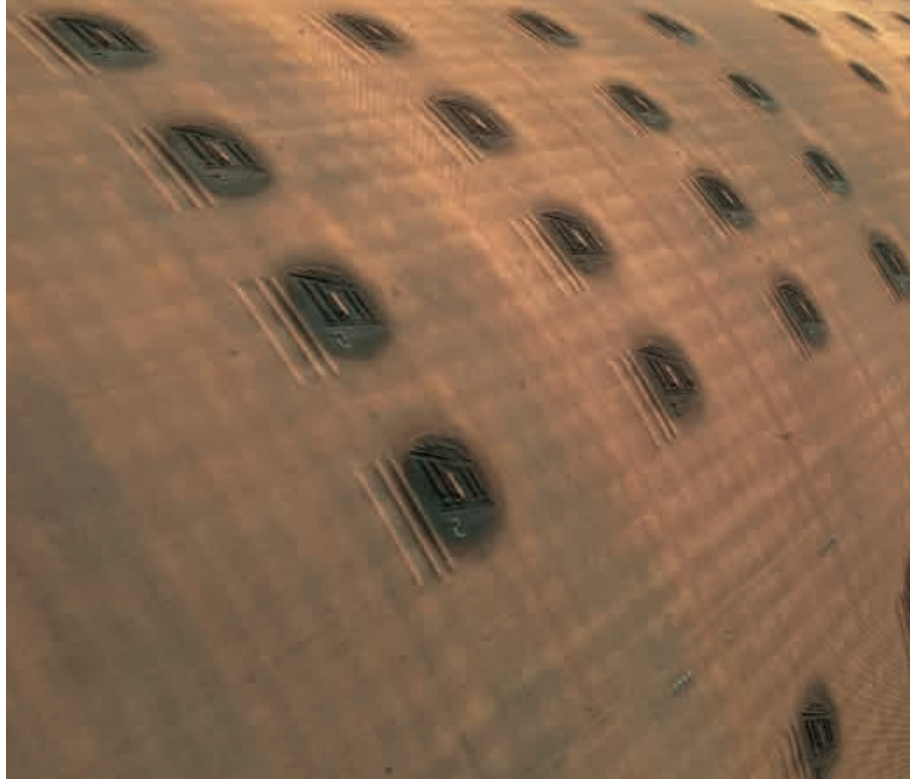
Do produkcji banknotów euro wykorzystuje się cztery techniki drukarskie: druk płaski (offset), druk wklęsły (stalorytniczy), sitodruk i druk typograficzny. Każda z tych technik wymaga innego rodzaju płyt lub form drukowych, a także specjalnych farb drukarskich.

Drukowanie banknotów o wysokich nominałach zazwyczaj zaczyna się od druku offsetowego, podczas którego powstaje wzór graficznego tła banknotu. Offset jest techniką drukowania pośredniego, gdyż farby nie są bezpośrednio przenoszone z płyty drukowej na papier. Farby przenosi się najpierw z czterech płyt (zamocowanych na cylindrach drukowym) na obciąż gumowy, a dopiero stamtąd na papier. Specjalne ustawienie maszyn offsetowych umożliwia jednoczesny druk strony przedniej i od-

wrotnej banknotów euro, co pozwala precyzyjnie wyrównać obrazy znajdujące się po obu stronach banknotów, o czym można się przekonać, patrząc pod światło na uzupełniające się cyfry (nieregularne znaki wydrukowane po jednej i po drugiej stronie łączą się w oznaczenie nominału).

Techniką stalorytniczą drukuje się elementy rozpoznawalne w dotyku: skrót nazwy Europejskiego Banku Centralnego w pięciu wariantach językowych, oznaczenia nominałów oraz okna i bramy. Są one wyczuwalne, gdy po banknocie przesuwamy opuszką palca. Elementy te graweruje się najpierw w płycie stalorytniczej, tworząc wklęsłe znaki. Płyty drukowe wytwarza się metodą kąpieli galwanicznej z płyty oryginalowej, zwykle miedzianej. Na płytę drukową nakłada się farbę tak, by wypełniła

Sito eguterowe służące do produkcji papieru banknotów 5 €
ze znakami wodnymi mającymi formę wytłoczonych obrazów

wgłębienia, a farbę z niedrukującej powierzchni płyty usuwa się za pomocą wałka przeciwbieżnego.

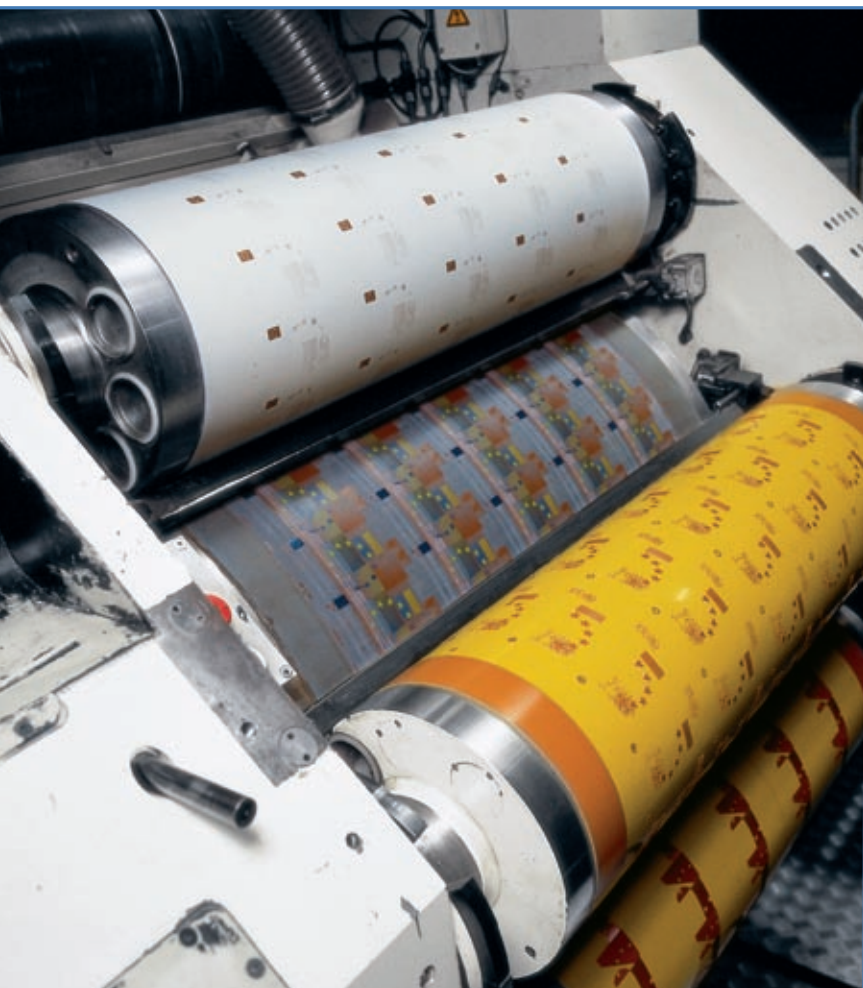
Nadmiar farby usuwa się następnie z wałka za pomocą rozpuszczalników i rakla. W czasie drukowania farba przenoszona jest z płyty przymocowanej do cylindra na papier. W trakcie tego procesu papier zostaje wciśnięty we wgłębienia wypełnione farbą drukarską, wskutek czego na banknocie powstają wytłoczenia i wypukły nadruk. Aby osiągnąć pożądany efekt, proces ten musi przebiegać przy bardzo wysokim nacisku wynoszącym około 30 ton.

W przypadku banknotów o wysokich nominałach po zakończeniu tego etapu na stronie odwrotnej drukuje się kolejne zabezpieczenie. Polega ono na zastosowaniu farby zmiennej optycznie do oznaczenia nominału (przy niskich nominałach analogicznym zabezpieczeniem jest złocisty pas nadrukowywany jeszcze w papierni). Oba rodzaje zabezpieczeń wykonuje się techniką sitodruku, w której uzyskuje się odpowiednio grubą warstwę farby zapewniającą właściwy efekt optyczny. Następnie przy pomocy specjalnej matrycy na papier banknotowy nakłada się na gorąco techniką hot-stampingu pole z hologramem (w przypadku banknotów o niskich nominałach analogiczną techniką nakłada się ciągły

pas z hologramem). W procesie tym używa się maszyn o wydajności 8000 arkuszy na godzinę.

Następną czynnością jest nadrukowywanie numerów banknotów techniką typograficzną. Arkusze wkłada się do maszyny do numeracji, gdzie dwie oddzielne głowice drukują numery na odwrotnej stronie banknotów. Po zakończeniu numerowania następuje automatyczne cięcie arkuszy na banknoty i ich pakowanie. Arkusze tną się wzdłuż i w poprzek. Banknoty składa się w paczki po 100 sztuk, które są następnie banderolowane i grupowane w wiązki liczące po 10 paczek. Wiazki pakuje się w przezroczystą plastikową folię termokurczliwą.

Jakość arkuszy i druku testuje się na różnych etapach procesu produkcyjnego. W zależności od badanych parametrów kontrole jakości prowadzi się bezpośrednio w trakcie produkcji lub pośrednio – na próbkach pobranych z drukowanej partii. Kontrole mogą być przeprowadzane wyrywkowo lub na całej partii. Rozwiązaniem wprowadzonym przez drukarnie jest końcowa automatyczna kontrola jakości banknotów, którą przeprowadza się na wysokowydajnych urządzeniach na końcu procesu produkcyjnego. Banknoty wadliwe zostają automatycznie usunięte, a następnie zniszczone lub pocięte przez urządzenie.

Cylinder drukowy do produkcji banknotów 50 euro i obciąg gumowy w maszynie offsetowej

Cylinder drukowy do produkcji banknotów 50 euro w maszynie wkłędrukowej

Maszyna sitodrukowa do nanoszenia farby zmiennej optycznej na banknoty 50 euro

Maszyna typograficzna do numeracji. Każdy banknot ma niepowtarzalny numer seryjny.

ZARZĄDZANIE WYSOKONAKŁADOWĄ PRODUKCJĄ BANKNOTÓW EURO

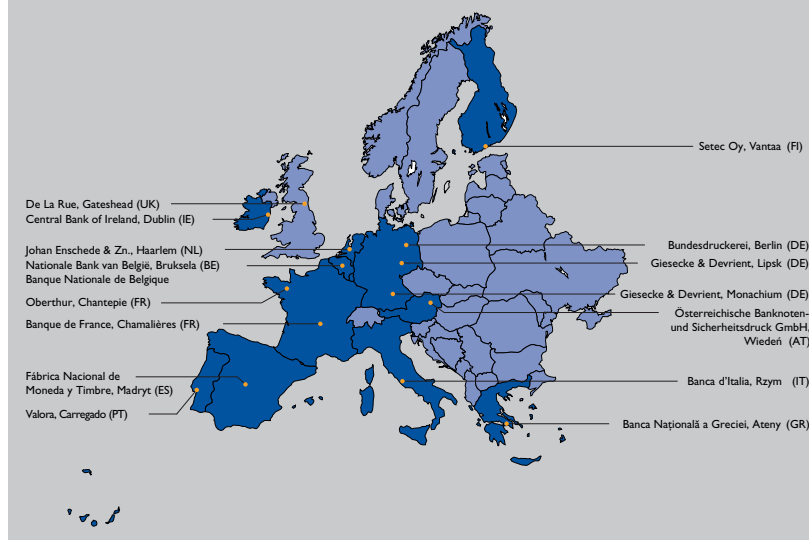
W 1996 r. Rada EIW podjęła decyzję, że w produkcji pierwszej partii banknotów euro powinny wziąć udział wszystkie drukarnie w Unii drukujące banknoty krajowe. Decyzja ta wynikała z konieczności wyprodukowania ogromnych ilości banknotów w bardzo krótkim czasie. 500 oddziałów krajowych banków centralnych musiało dysponować wystarczającą ilością banknotów euro już kilka miesięcy przed wprowadzeniem euro do obiegu gotówkowego, co miało nastąpić 1 stycznia 2002 r., aby na czas dostarczyć je bankom komercyjnym. Brano pod uwagę następujące dwa scenariusze produkcji:

- system indywidualny, w którym poszczególne krajowe banki centralne produkowałyby ilość banknotów zaspokajającą zapotrzebowanie w danym kraju; w tym systemie każdy krajowy bank centralny miał drukować wszystkie nominały;
- system zbiorczy, w którym poszczególne krajowe banki centralne drukowałyby tylko niektóre nominały, ale w ilości wystarczającej na pokrycie łącznego zapotrzebowania na dany nominał w całej strefie euro.

System zbiorczy stanowił rozwiązanie bardziej efektywne. Przykładowo, gdyby produkcja banknotów o nominale 50 euro odbywała się w czterech, a nie w piętnastu drukarniach, banknoty byłyby bardziej jednolite, a koordynacja ich produk-

DRUK BANKNOTÓW

Lokalizacja zakładów produkujących banknoty euro

Lokalizacja zakładów, które wzięły udział w produkcji pierwszej partii banknotów

cji – prostsza. Korzyści te wiązałyby się jednak z większym wysiłkiem organizacyjnym i kosztami dystrybucji ogromnych ilości banknotów na potrzeby wymiany pieniądza.

Kolejny problem polegał na tym, że system zbiorczy mógł zacząć funkcjonować dopiero po ustaleniu, które kraje wprowadzą euro, podczas gdy drukarnie musiały zamówić maszyny jeszcze przed zapadnięciem decyzji w tej sprawie. Na szczęście przy produkcji banknotów testowych oraz serii zerowej okazało się, że żadne istotne przesłanki techniczne nie uzasadniają produkcji w systemie zbiorczym. Z tego względu przy druku pierwszej partii banknotów zdecydowano się na system indywidualny.

Krajowe banki centralne mogły rzecz jasna zawierać między sobą umowy dwustronne w sprawie produkcji zbiorczej, co okazało się szczególnie dogodne w przypadku niewielkich nakładów banknotów o wysokich nominałach, np. 200 i 500 euro. Zamówienie części partii wyprodukowanej

w większym kraju zamiast samodzielnej produkcji było bardziej efektywne szczególnie z punktu widzenia mniejszych krajów, gdyż zapewniało oszczędności wynikające z efektu skali.

Koordinacja całego przedsięwzięcia należała do EBC, ale każdy krajowy bank centralny odpowiadał za własne zamówienia dostaw banknotów w wybranej drukarni. W efekcie produkcja nie była sterowana centralnie. W sumie przy produkcji banknotów w 2001 r. powstało co najmniej 70 kombinacji bank centralny-drukarnia-nominał.

Na początku 1999 r. ruszyła wysokonakładowa produkcja papieru banknotowego, a latem tego samego roku w Belgii, Francji, Hiszpanii, Holandii, Niemczech i Włoszech rozpoczęto druk banknotów. W następnych miesiącach produkcję uruchomiły kolejne drukarnie. Zakłady, które jako pierwsze produkowały dany nominał, drukowały banknoty referencyjne. Po zatwierdzeniu banknotów referencyjnych przez EBC wszystkie pozostałe drukarnie musiały spełnić ten sam standard. Niektóre drukarnie nadal drukowały jeszcze banknoty krajowe i dlatego rozpoczęły produkcję banknotów euro później. W przypadku Grecji druk rozpoczęto pod koniec 2000 r., ponieważ kraj ten stał się częścią strefy euro dopiero w 2001 r.

Pod koniec produkcji banknotów na potrzeby wymiany pieniądza całkowita wydajność wynosiła miliard banknotów na miesiąc, czyli 33 miliony banknotów dziennie, 1 400 000 na godzinę, 23 000 na minutę i około 400 na sekundę. Niektóre drukarnie pracowały dzień i noc, nawet w dni świąteczne. W sumie w produkcji banknotów na potrzeby wprowadzenia nowej waluty udział wzięło 15 drukarni: trzy w Niemczech, dwie we Francji i jedna w każdym z pozostałych krajów strefy euro z wyjątkiem Luksemburga. Jedna drukarnia znajdowała się w Wielkiej Brytanii, czyli poza strefą euro.

Maszyna offsetowa

INFORMACJA O WPŁYWIE NA ZDROWIE

Banknoty euro wszystkich siedmiu nominałów oraz materiały produkcyjne pochodzące ze wszystkich źródeł zostały przebadane zgodnie z najbardziej rygorystycznymi europejskimi przepisami dotyczącymi zdrowia i bezpieczeństwa. Badania te, oparte na normie ISO 10993, przeprowadziła holenderska organizacja badań stosowanych TNO. Uzyskane wyniki potwierdziły, że banknoty euro przy normalnym użytkowaniu nie powodują problemów zdrowotnych.

€-day

ROZDZIAŁ 4

WYMIANA PIENIĄDZA

OSZACOWANIE NAKŁADU BANKNOTÓW

Krajowe banki centralne oszacowały własne zapotrzebowanie na banknoty euro na dzień wprowadzenia nowego pieniądza i na cały rok 2002. Pierwszych szacunków popytu dokonano w 1998 r., a następnie aktualizowano je co roku, odpowiednio korygując plany produkcyjne. W miesiącach bezpośrednio poprzedzających wymianę banki komercyjne zgłosiły zapotrzebowanie na większą niż przewidywano liczbę banknotów o niskich nominałach i tę ilość trzeba im było dostarczyć.

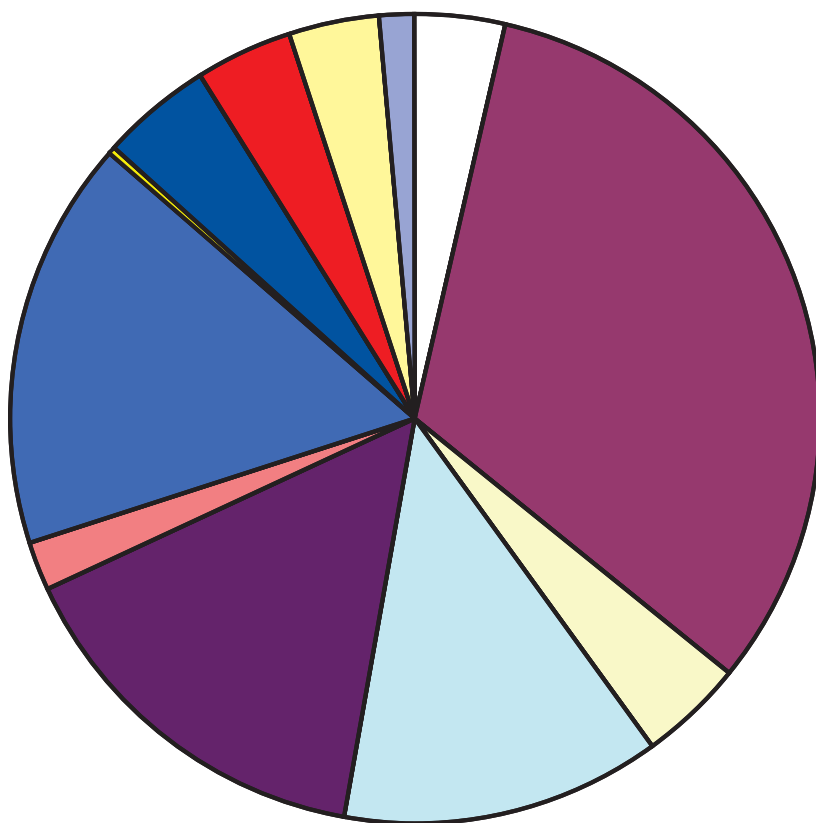
W ramach pierwszej partii banknotów wyprodukowano zapas początkowy na potrzeby wymiany walut krajowych na euro oraz zapas logistyczny, mający potem zapewnić nieprzerwaną podaż banknotów przez cały rok. Szczególną trudność sprawiło krajowym bankom centralnym oszacowanie zapotrzebowania na poszczególne nominały, gdyż banknoty krajowe występowały w innych nominałach niż banknoty euro. Należało także starannie ocenić prawdopodobne skutki zastąpienia niektórych banknotów przez monety euro oraz wprowadzenia banknotów euro o wysokich nominałach.

Ponadto trzeba było wziąć pod uwagę popyt na gotówkę w krajach spoza strefy euro, co dotyczyło zwłaszcza marek niemieckich, szeroko wykorzystywanych poza granicami Niemiec, przede wszystkim w Europie Środkowo-Wschodniej. Według szacunków, około jednej trzeciej całkowitej wartości banknotów marki niemieckiej (równowartości 32-45 miliardów euro) przypadało na banknoty będące w obiegu poza obszarem Niemiec. Trudno było przewidzieć, jaka część tych banknotów mogłaby zostać wymieniona na euro oraz w jakiej części

wymiana taka odbywałaby się w innych krajach strefy euro graniczących z Europą Wschodnią.

W 2001 r. ustalono, że pierwszy nakład wyniesie 14,9 miliarda banknotów (o całkowitej wartości ponad 633 miliardy euro), z czego dziewięć do dziesięciu miliardów stanowiłoby zapas początkowy na potrzeby wymiany walut krajowych, a około pięciu miliardów – zapas logistyczny. Wielkość zapasu początkowego oszacowano na podstawie liczby banknotów krajowych będących w obiegu (na koniec 2000 r. – 11,7 miliarda sztuk). Ostatecznie okazało się, że faktyczne zapotrzebowanie było mniejsze. Po upływie roku od wprowadzenia banknotów euro w obiegu znajdowało się 8,2 miliarda sztuk; do końca 2006 r. liczba ta wzrosła do 11,3 miliarda.

Oprócz zapasów początkowego i logistycznego na początku 2001 r. Rada Prezesów EBC postanowiła stworzyć centralną rezerwę banknotów euro na wypadek trudności produkcyjnych, problemów z dostarczeniem banknotów w wymaganej ilości lub odpowiedniej jakości, czy też nagłych wahań zapotrzebowania na poszczególne nominały. Rezerwa, w której znalazło się 1,9 miliarda banknotów (o najczęściej wykorzystywanych nominałach: 5, 10, 20, 50 i 100 euro), została w większości wyprodukowana przez konsorcjum drukarni europejskich mających wolne moce produkcyjne. Banknoty zamówił i zakupił sam EBC. Krajowe banki centralne pragnące skorzystać z tej rezerwy musiały odkupić banknoty od EBC. Przed wymianą pieniądza i w czasie jej trwania wykorzystano około 30% rezerwy. Pozostałą część przeniesiono w całości do rezerwy strategicznej Eurosystemu.

ŁĄCZNIE 100%

Udział poszczególnych krajowych banków centralnych
w początkowym nakładzie banknotów

Madryt: banknoty zapakowane w folię w magazynie Banco de España

OBIEG I ZAPASY BANKNOTÓW

Pojęcie banknotów w obiegu dotyczy banknotów wyemitowanych przez krajowe banki centralne i przekazanych bankom komercyjnym, z wyłączeniem banknotów odesłanych do krajowych banków centralnych. Zatem liczba banknotów w obiegu stanowi różnicę między banknotami wyemitowanymi i zwróconymi. Do będących w obiegu zalicza się również banknoty nieużywane do płatności, ale przechowywane w bankach czy skarbankach.

Krajowe banki centralne przechowują zarówno nowe, jak i używane banknoty. Te drugie, po sprawdzeniu jakości obiegowej – czyli stanu fizycznego – oraz autentyczności, wprowadzane są z powrotem do obiegu. Banknoty nienadające się do użytku są niszczone, a wykryte fałszyfikaty zgłasza się policji. Zapasy banknotów w Eurosystemie dzieli się na logistyczne i strategiczne.

Zapasy logistyczne to zasoby krajowych banków centralnych, które służą do zaspokajania bieżącego zapotrzebowania na banknoty w warunkach normalnych, w tym podczas sezonowych wzrostów popytu.

Mają one następujące przeznaczenie:

- zastępowanie powracających z obiegu banknotów nienadających się do użytku,
- zaspokajanie rosnącego zapotrzebowania na banknoty,
- reagowanie na sezonowe zmiany popytu,
- optymalizacja przewozu banknotów między oddziałami krajowych banków centralnych.

Im większa jest sieć oddziałów, tym większe zapasy są potrzebne, aby każdy z oddziałów był w stanie w każdej chwili zaspokoić potencjalne zapotrzebowanie na wszystkie nominały.

W okresach nasilonych wyjazdów, gdy ludzie podróżujący do innych krajów strefy euro zabierają ze sobą gotówkę, w poszczególnych bankach centralnych mogą występować niedobory lub nadwyżki zapasów logistycznych. Jeżeli w pewnym banku centralnym zabraknie któregoś nominału, a zapasy logistyczne innych banków okażą się niewystarczające, musi on skorzystać z rezerwy strategicznej Eurosystemu.

Portugalia: zbrojny konwój gotówki euro w drukarni banknotów w Carregado

SYSTEM ZARZĄDZANIA ZAPASAMI NA POTRZEBY WYMIANY GOTÓWKI

Dzięki regularnej weryfikacji planów krajowych banków centralnych w zakresie produkcji banknotów oraz utworzeniu centralnej rezerwy Eurosystem dysponował zapasami banknotów wystarczającymi na potrzeby wymiany gotówki. W miesiącach bezpośrednio poprzedzających termin wymiany, kiedy bankom komercyjnym przekazywano ogromne ilości banknotów o niskich nominałach, pojawiły się jednak wątpliwości, czy na początku 2002 r. krajowe banki centralne rzeczywiście będą w stanie sprostać zapotrzebowaniu. Dotyczyło to zwłaszcza nominału 5 euro. Aby ograniczyć do minimum ryzyko wystąpienia lokalnych niedoborów, Eurosystem ustanowił system zarządzania zapasami.

System ten dawał krajowym bankom centralnym zagrożonym niedoborem możliwość szybkiego skorzystania z rezerwy centralnej. Ponadto banki zobowiązały się do wzajemnej pomocy przez udostępnianie nadwyżek banknotów. Ewentualny niedobór miał być w pierwszej kolejności pokrywany z rezerwy centralnej, a gdyby ta okazała się niewystarczająca, inne banki centralne miały przekazać w trybie awaryjnym nadwyżki z własnych zapasów strategicznych. W tym celu w grudniu

2001 r. krajowe banki centralne zaktualizowały prognozy maksymalnego zapotrzebowania na banknoty do końca lutego 2002 r. oraz podały EBC dokładną liczbę banknotów, jaka pozwoliłaby im zapewnić nieprzerwane zaopatrzenie. Na podstawie tych informacji oraz codziennie aktualizowanych danych o liczbie banknotów wprowadzonych do obiegu, poczynając od 1 stycznia 2002 r. EBC monitorował popyt na banknoty euro oraz ich podaż w trakcie krytycznych dni wymiany gotówki.

W okresie od listopada 2001 r. do stycznia 2002 r. kilka krajowych banków centralnych zgłosiło zapotrzebowanie na ponad 500 milionów banknotów 5 i 10 euro z rezerwy centralnej. Ostatecznie jednak większości tych banknotów w trakcie wymiany pieniądza nie wyemitowano, gdyż pula przekazana początkowo do banków komercyjnych okazała się wystarczająca na pokrycie większości ich potrzeb, a ilości dodatkowo pobrane przez nie z krajowych banków centralnych w pierwszych tygodniach stycznia 2002 r. okazały się niewielkie. Tym niemniej system zarządzania zapasami pomógł uniknąć zakłóceń, a także stworzył podwaliny stałego systemu wprowadzonego po zakończeniu wymiany pieniądza.

Austria: dostawa gotówki euro do supermarketu pod koniec 2001 r.

WSTĘPNA DYSTRYBUCJA BANKNOTÓW I MONET

W ostatnich czterech miesiącach 2001 r., gdy w obiegu były jeszcze waluty krajowe, podmioty gospodarcze w całej strefie euro – w szczególności banki komercyjne i firmy detaliczne – stopniowo gromadziły zapasy banknotów i monet euro. Ich dystrybucja odbyła się w dwóch etapach. W pierwszym etapie, określanym jako zaopatrzenie wstępne, krajowe banki centralne dostarczyły banknoty i monety do banków komercyjnych. Te z kolei w etapie drugim – w ramach tzw. zaopatrzenia wtórnego – rozprowadzały je wśród placówek handlowych, oddziałów banków itp. Nowe pieniądze nie były jeszcze prawnym środkiem płatniczym i nie wolno było wprowadzać ich do obiegu. Jednak dzięki wstępnemu i wtórnemu zaopatrzeniu banknoty i monety były powszechnie dostępne odpowiednio wcześniej przed datą 1 stycznia 2002 r., a firmy konwojujące gotówkę mogły lepiej zaplanować wykorzystanie swoich samochodów (łącznie 7 600 pojazdów), tak by uniknąć zatorów w dostawach pod koniec 2001 r. Na wczesnym zaopatrzeniu w gotówkę zyskały także inne zainteresowane strony:

- banki, które z wyprzedzeniem zasiły w banknoty euro 200 000 bankomatów,

- firmy detaliczne, które odpowiednio przygotowały kasy,
- banki i firmy obsługujące automaty do sprzedaży, które także zasilono w euro.

Niedobory nowych banknotów i monet w pierwszych dniach 2002 r. oznaczałyby nie tylko nieprzychylnie komentarze na temat nowej waluty pojawiające się w mass mediach, ale także wydłużyłyby okres podwójnego obiegu starej i nowej waluty, który miał potrwać najwyżej osiem tygodni. Warunkiem sprawnej wymiany pieniądza oraz zyskania zaufania całego społeczeństwa i rynków finansowych do nowej waluty było zapewnienie odpowiednio dużych i terminowych dostaw gotówki. Ilość gotówki dostarczonej do końca 2001 r. na potrzeby wymiany pieniądza pokryła blisko 80% początkowego zapotrzebowania na banknoty i 97% całkowitego zapotrzebowania na monety (włączając zestawy startowe monet dla obywateli).

Z uwagi na istniejące różnice między krajami pod względem wielkości i poziomu rozwoju gospodarki, infrastruktury zasilania w gotówkę oraz scenariuszy wymiany, poszczególne banki centralne rozpoczęły wstępne i wtórne zaopatrzenie w gotówkę w różnych terminach.

Paryż: klient kupuje w banku zestaw startowy monet euro.

Maksymalny okres wstępnej dystrybucji gotówki wynosił cztery miesiące, czyli mógł się rozpocząć najwcześniej 1 września 2001 r. Wcześniejszy termin był niewskazany ze względów logistycznych. Poza tym wcześniejsza dystrybucja stanowiłaby większe zagrożenie dla bezpieczeństwa banknotów i zwiększała ryzyko przedwczesnego pojawienia się gotówki euro w obiegu. Wiele krajów przyjęło też różne harmonogramy zaopatrzenia w banknoty i monety. Zwykle monety dostarczano wcześniej, ponieważ ich transport stanowił większy problem logistyczny. Z uwagi na niższą wartość nominalną mniejsze było również ryzyko związane z zapewnieniem ich bezpieczeństwa.

Banki i placówki detaliczne, do których dostarczano gotówkę, zawierały z zaopatrującym je bankiem centralnym umowę, w której zobowiązywały się nie przekazywać nowej waluty osobom prywatnym przed 1 stycznia 2002 r. Przedwczesne wprowadzenie euro do obiegu gotówkowego mogłoby zakłócić proces zaopatrzenia i wywołać zamieszanie. Banki musiały ubezpieczyć się od ryzyka zniszczenia, kradzieży lub rabunku gotówki oraz od ryzyka jej przedwczesnego udostępnienia. We

wszystkich krajach banknoty euro przekazane do banków komercyjnych miały pozostać własnością banku centralnego do godziny 00:00 w dniu 1 stycznia 2002 r. Gdyby w świetle ustawodawstwa krajowego utrzymanie prawa własności po fizycznym przekazaniu pieniędzy nastęczało trudności lub było niemożliwe do wyegzekwowania, banknoty dostarczane w ramach zaopatrzenia wstępnego musiały mieć pokrycie w zabezpieczeniu.

W przeciwieństwie do banków, placówek handlowo-usługowych i tym podobnych organizacji osoby prywatne nie otrzymały gotówki euro przed jej wejściem do obiegu. Dostępne były jedynie zestawy startowe monet euro, które można było nabyć w bankach komercyjnych lub bezpośrednio w banku centralnym w drugiej połowie grudnia 2001 r. Wartość tych zestawów była niewielka: od 3,88 euro (równowartość 23 marek fińskich) do 15,25 euro (równowartość 100 franków francuskich). Celem było zapoznanie z monetami ogółu społeczeństwa w celu ułatwienia wymiany pieniądza. Oczekiwano ponadto, że klienci będą płacić tymi monetami w pierwszych dniach 2002 r. i w ten sposób zasilą placówki detaliczne w drobne pieniądze.

Rzym: nadzwyczajne środki bezpieczeństwa przy wysyłce banknotów euro z oddziału Banca d'Italia

W kampaniach informacyjnych prowadzonych przez krajowe banki centralne podkreślano, że monety z zestawów startowych przeznaczone są do wydawania, ale oczywiście wiele osób wolało zachować je na pamiątkę tego historycznego wydarzenia. Nakłady zestawów były niskie i w niektórych krajach wyczerpały się w ciągu 48 godzin.

W związku z wczesną dystrybucją trzeba było skłonić banki do gromadzenia dużych zapasów gotówki euro na długo przed terminem wymiany. Gotówka nie przynosi jednak odsetek, a w dodatku rodzi dla banków koszt utrzymania płynności. Te dodatkowe koszty trzeba było zamortyzować. Aby zachęcić banki do wczesnego przyjmowania dostaw banknotów i monet, uzgodniono zasady księgowania gotówki, które w założeniu miały:

- odzwierciedlać dodatkowe zasoby środków pieniężnych w euro,
- być proste w stosowaniu,
- nie wpływać na relacje banków z klientami.

Zgodnie z przyjętą metodą liniową przekazane środki pieniężne nie były odpisywane w koszty w całości jednorazowo, ale stopniowo w trzech równych częściach, według wartości nominalnej, w dniach 2, 23 i 30 stycznia 2002 r.

Przy wyborze tych dat uwzględniono terminy podstawowych operacji refinansujących (w ramach których EBC zapewniał – i nadal zapewnia – płynność bankom komercyjnym) na początku 2002 r. Rada Prezesów EBC postanowiła, że na poziomie Eurosystemu ten model księgowania będzie jedynym instrumentem amortyzacji kosztów ponoszonych przez banki uczestniczące w wymianie pieniądza. Dopuszczono natomiast wprowadzenie specjalnych rozwiązań na szczeblu krajowym, w ściśle określonym i ograniczonym zakresie, pod warunkiem że ułatwią one wymianę gotówki. Na przykład niektóre krajowe banki centralne oferowały zachęty finansowe dla banków w zamian za wczesne przyjęcie banknotów euro o niskich nominałach lub szybki zwrot walut krajowych.

Ponieważ znaczne ilości banknotów emitowanych przez krajowe banki centralne znajdowały się w obiegu poza strefą euro, również na te obszary skierowano dostawy gotówki, choć z większymi ograniczeniami. Dystrybucja gotówki przez banki ze strefy euro wśród banków spoza tej strefy, trwająca od 1 grudnia 2001 r., odbywała się zgodnie z wytycznymi EBC. Bankom pozwolono przekazywać banknoty euro do własnych oddziałów i centrali znajdujących się poza strefą euro.

Grecja: uzbrojeni strażnicy eskortujący ciężarówki z banknotami euro zjeżdżające z promu

Wolno im było także przekazywać gotówkę do własnych spółek zależnych oraz do innych banków mających centralę lub sieć oddziałów poza strefą euro.

Dzięki kolejnym wytycznym EBC zwiększyły się możliwości wczesnego przekazywania banknotów poza strefę euro. Banki spoza strefy specjalizujące się w hurtowej dystrybucji banknotów mogły odbierać gotówkę z krajowych banków centralnych i przekazywać ją bankom-klientom poza strefą. Ponadto banki centralne spoza strefy euro mogły otrzymywać banknoty euro i przekazywać je bankom komercyjnym w swoim kraju. Niedozwolone było natomiast przekazywanie gotówki placówkom detalicznym poza strefą euro.

Dystrybucja banknotów poza obszarem strefy euro mogła rozpocząć się dopiero 1 grudnia 2001 r. Wartość banknotów przekazanych do specjalistycznych instytucji kredytowych i krajowych banków centralnych spoza strefy euro wyniosła 4,1 miliarda euro. 78% tej kwoty rozprosił niemiecki Bundesbank, a 12% – bank centralny Francji. Ponad połowa banknotów wysłanych poza strefę euro trafiła do Europy Wschodniej, w tym także do zachodniej części Bałkanów i do Turcji, gdzie

w powszechnym użyciu były wcześniej marki niemieckie. Duże ilości banknotów dostarczono także do Afryki Północnej oraz do międzynarodowych banków hurtowych, np. w Szwajcarii i Wielkiej Brytanii.

ZAOPATRZENIE WSTĘPNE I WTORNE

Terminem „zaopatrzenie wstępne” określono fizyczne dostarczanie banknotów i monet euro przez krajowe banki centralne do banków komercyjnych lub wskazanych przez nie przedstawicieli (firm konwojujących) w okresie od 1 września do 31 grudnia 2001 r. Dalsze przekazywanie pieniędzy do firm (sklepów i restauracji, a także producentów i właścicieli automatów do sprzedaży) określano jako zaopatrzenie wtórne. Zasady zaopatrzenia wstępnego i wtórnego, w tym księgowania przekazanych środków, zdefiniowano w wytycznych EBC.

UŁATWIENIE WYMIANY GOTÓWKI FIRMOM DETALICZNYM

W pierwszych dniach 2002 r. głównym kanałem dystrybucji nowych monet wśród ludności miały być sklepy (podczas gdy podstawowym źródłem banknotów były bankomaty). Wielu przedstawicieli branży detalicznej miało w związku z tym obawy związane z koniecznością przechowywania w tym krytycznym okresie dużych ilości monet. W odpowiedzi na te obawy rozpoczęto dystrybucję zestawów startowych; w tym samym celu zachęcano banki do zasilania bankomatów raczej w banknoty o niskich nominałach. Również organom administracji publicznej zalecono wypłacanie świadczeń społecznych (często odbieranych w gotówce) banknotami o niskich nominałach.

O współpracę poproszono także wszystkich obywateli. W kampanii informacyjnej EURO 2002 zachęcano do ograniczenia płatności mieszanych (tj. w walucie krajowej i euro), do jak najszybszego przejścia na banknoty i monety euro oraz do odliczania jak najdokładniejszej kwoty przy płatnościach.

WPROWADZENIE DO OBIEGU GOTÓWKI EURO

Całkowita liczba banknotów, które znalazły się w obiegu w pierwszych dniach wymiany pieniądza, przekroczyła wcześniejsze prognozy. Gdyby przyrównać wprowadzanie banknotów do obiegu do nalewania wody do wanny, woda do wanny – strumień gotówki w euro – napływałaby szybciej, natomiast odpływ – wycofywanie z obiegu banknotów krajowych – przebiegałoby wolniej.

W okresie wymiany pieniądza EBC na bieżąco monitorował ilości wyemitowanych banknotów i monet oraz wycofanych walut krajowych. Całkowitą

liczbę banknotów w obiegu po dniu € przedstawia wykres na stronie 63. Wartość pieniądza w obiegu na dzień 1 stycznia 2002 r. wyniosła 403 miliardy euro, czyli o 6% więcej niż rok wcześniej, ponieważ uwzględniono wszystkie banknoty dostarczone w ramach zaopatrzenia wstępnego.

Następnie stan banknotów w obiegu z dnia na dzień się obniżał, gdyż liczba wycofanych banknotów krajowych była niezmiennie wyższa od wyemitowanych banknotów euro. 28 lutego 2002 r. wyemitowanych banknotów euro było po raz pierwszy więcej niż wycofanych banknotów krajowych. Tego dnia całkowita wartość banknotów w obiegu wyniosła 285,1 miliarda euro i była o około jedną czwartą niższa niż 28 lutego 2001 r.

Na początku okresu wymiany wyjątkowo wysokie było zapotrzebowanie na banknoty 5 i 10 euro. Eurosystem zalecił bowiem bankom komercyjnym, by rozprawadzały głównie niskie nominały. Po kilku dniach ilość tych banknotów zaczęła szybko spadać – po miesiącu banknotów 5 euro było o ponad 30% mniej, a 10 euro – o blisko 20%. Natomiast popyt na wysokie nominały wciąż rósł. Świadczy o tym stały wzrost średniej wartości banknotu euro w obiegu: z 28 euro w styczniu 2002 r. do 44 euro na koniec roku. W grudniu 2006 r. średnia wartość banknotu euro w obiegu wynosiła 55 euro.

W większości krajów strefy euro w pierwszych dwóch tygodniach stycznia zwiększył się udział płatności gotówkowych w płatnościach ogółem, gdyż ludzie pozbywali się zapasów walut krajowych i oswajali się z euro. Sytuacja zaczęła się normalizować w drugiej połowie stycznia. Jednocześnie rósł udział euro w płatnościach gotówkowych: 7 stycznia wynosił średnio 75%, a w połowie miesiąca przekroczył 90%.

Maastricht, tuż po północy 1 stycznia 2002 r.: pierwsza okazja, by obejrzeć z bliska nowe banknoty euro.

WYCOFYWANIE Z OBIEGU KRAJOWYCH BANKNOTÓW I MONET

Większość administracji krajowych starała się z wyprzedzeniem odciążyć banki, firmy detaliczne i firmy konwojujące, zachęcając ludność do wpłacania monet krajowych do banków na długo przed 1 stycznia 2002 r. Ponadto organizacje charytatywne organizowały kampanie wzywające ludzi do przekazywania „starych” monet na cele dobroczynne. W ciągu 2001 r. wartość monet krajowych w obiegu spadła o 9% – z 17,9 miliarda euro na koniec 2000 r. do 16,3 miliarda dwanaście miesięcy później. W ujęciu ilościowym, pod koniec 2001 r. w obiegu było jeszcze 107,5 miliarda sztuk monet, czyli ponaddwukrotnie więcej niż łączna ilość monet euro wybitych na potrzeby wymiany pieniądza.

Różnica ta wynikała z nawyku zbierania monet. Zwłaszcza monety niskich nominałów są często gromadzone przez dłuższy czas (np. w skarbonkach) i tym samym wyłączone z obiegu. Monety mogą także znaleźć się w posiadaniu kolekcjonerów, nieprzywiązujących większej wagi do wartości swoich zbiorów. Monety najniższych nominałów jedynie w ograniczonym zakresie wykorzystywane są przy płaceniu, a drobnych wydanych jako reszta często nie przeznaczają się na kolejne zakupy. Ponadto banki komercyjne nie wymieniają monet przywożonych z zagranicy przez turystów, więc także te monety pozostają poza ewidencją. Wszystkie te zjawiska powodują, że obieg należy nieustannie zasilać nowymi monetami, przez co jego całkowita wielkość rośnie.

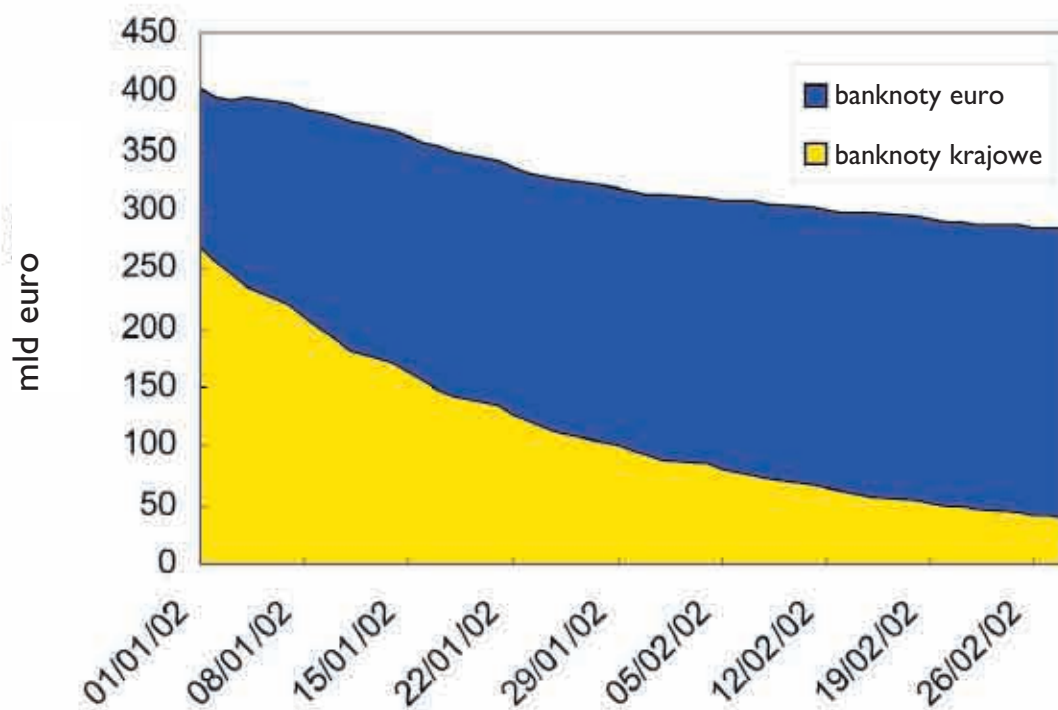
Do końca lutego 2002 r. wycofano około jednej trzeciej monet krajowych (pod względem wartości), wskutek czego ogólna wartość monet w obiegu spadła z 16,3 miliarda do 11,3 miliarda euro.

Wartość banknotów krajowych w obiegu spadła w 2001 r. o blisko jedną trzecią, do poziomu 270 miliardów euro. Szczególnie gwałtowny spadek miał miejsce po 2 stycznia 2002 r. Wartość banknotów krajowych zwracanych codziennie do banków centralnych stanowiła 4-6% banknotów pozostających w obiegu. Na koniec lutego 2002 r. łączny stan banknotów skurczył się do 53,8 miliarda euro. Do końca 2002 r. zwrócono 95,1% banknotów.

Ponieważ stare banknoty krajowe jeszcze długo będzie można wymieniać na euro w krajowych bankach centralnych, które je wyemitowały, pewne śladowe ilości nadal pozostaną w swoim obiegu. Należy założyć, że niektóre banknoty i monety krajowe nigdy nie zostaną zwrócone, lecz będą przechowywane na pamiątkę lub przez kolekcjonerów.

Aby zmniejszyć ryzyko kradzieży, od 1 stycznia 2002 r. w Belgii, Francji, Hiszpanii, Luksemburgu i Włoszech wprowadzono zasadę znakowania banknotów krajowych przez dziurkowanie lub odcinanie rogu. Tak oznakowane banknoty nie mogły być dalej używane przy płaceniu. Pozwoliło to obniżyć koszty ubezpieczenia transportu gotówki, płacone przez banki i urzędy pocztowe, a tym samym zmniejszyć ich obciążenia finansowe z tytułu wymiany pieniądza.

Wartość banknotów w obiegu między
I stycznia a 28 lutego 2002 r.

Wzrost liczby nowych banknotów i spadek liczby starych na początku 2002 r. (co ilustrują
odpowiednio poszerzający się pas niebieski i zwężający się pas żółty).

Frankfurt: specjalista od automatów gotówkowych testuje monety euro z różnych mennic w placówce Deutsche Bundesbank.

PRZYSTOSOWANIE AUTOMATÓW GOTÓWKOWYCH

Około 70% wypłat gotówki z rachunków bankowych dokonuje się zazwyczaj w bankomatach. Inaczej było w ciągu pierwszych dziesięciu dni wymiany pieniądza w styczniu 2002 r. – ludzie częściej niż zwykle wypłacali euro i wymieniali banknoty krajowe w kasach banków i urzędów pocztowych (łącznie 218 000 placówek). W niektórych krajach – na przykład w Niemczech i Hiszpanii – gdzie banki były czynne 1 stycznia, w kasach wypłacono więcej pieniędzy niż w bankomatach.

Eurosystem zachęcał banki do szybkiego i terminowego przestawienia bankomatów, tak by od 1 stycznia 2002 r. większość wypłacała tylko banknoty euro (a nie waluty krajowe).

Firmy, które musiały przestawić swoje bankomaty i automaty do sprzedaży na euro, mogły przetestować nowe banknoty na długo przed wymianą pieniądza. W miarę postępów w produkcji banknotów drukarnie udostępniały w celach testowych kolejne nominały. Proces ten przebiegał w trzech etapach:

- W maju i wrześniu 2002 r. zorganizowano dwie serie testów, w których mogli wziąć udział producenci urządzeń. Z możliwości tej skorzystały 54 firmy z krajów Unii Europejskiej i spoza niej (w tym z Japonii i USA). Testy przeprowadzono pod nadzorem EBC w zabezpieczonym obiekcie Bundesbanku położonym niedaleko Frankfurtu. Każdej firmie przydzielono kabinę, w której mogła przetestować banknoty na własnym sprzęcie. Wszystkie firmy otrzymały zestaw materiałów informacyjnych, opisujących m.in. umiejscowienie i cechy zabezpieczeń w nowych banknotach. W ten sposób sprawdzono, które zabezpieczenia były prawidłowo odczytywane przez czujniki.

Frankfurt: specjaliści od automatów gotówkowych testują banknoty euro w placówce Deutsche Bundesbank.

- Od marca 2001 r. podobne testy zorganizowano we wszystkich dwunastu krajach strefy euro oraz w Wielkiej Brytanii. Wzięło w nich udział ponad 150 podmiotów. Tym razem zaproszono także firmy usługowe (np. serwisujące bankomaty) oraz banki.
- Od 1 września 2001 r. firmy prowadziły we własnych laboratoriach testy banknotów z wczesnych partii. Dla zapewnienia równego traktowania wszystkich producentów urządzeń, firmy spoza strefy euro nieobjęte wstępną dystrybucją otrzymały możliwość zakupu od Bundesbanku banknotów euro na potrzeby testów.

Staranne przygotowania poczynione przez producentów i operatorów bankomatów oraz przez banki umożliwiły szybkie przestawienie urządzeń w całej strefie euro, tak że 2 stycznia 2002 r. gotowych było 90% z nich, a dwa dni później – praktycznie wszystkie. W pierwszych dwóch tygodniach stycznia 2002 r. zaobserwowano nasilenie

korzystania z bankomatów, co świadczyło o entuzjazmie dla nowej waluty i dużym zainteresowaniu. Na przykład w Holandii w ciągu pierwszych dwóch dni liczba wypłat sięgnęła pięciu milionów. Dopiero w połowie drugiego tygodnia wykorzystanie bankomatów zaczęło powoli wracać do normalnego poziomu.

Przestawienie automatów gotówkowych przebiegało nieco wolniej niż pozostałe procesy związane z wymianą pieniądza, co nie powinno budzić zdziwienia, gdy weźmie się pod uwagę z jednej strony liczbę urządzeń, które należało dostosować (dziesięć milionów automatów wrzutowych, w tym część przyjmujących także banknoty), a z drugiej – ograniczoną liczbę pracowników technicznych i stosunkowo krótki czas na wykonanie tej operacji. Mieszkańcy krajów, w których dostosowanie przeciągnęło się, a automaty nie przyjmowały gotówki euro, odnieśli z tego tytułu pewne korzyści – jeśli nie mogli dokonać zapłaty np. za parkowanie czy przejazd komunikacją miejską, nie podlegali karze. Te i wszelkie inne początkowe problemy udało się jednak rozwiązać w ciągu kilku tygodni.

WYMIANA BANKNOTÓW KRAJOWYCH WEDŁUG WARTOŚCI NOMINALNEJ

Po nieodwołalnym ustaleniu z dniem 1 stycznia 1999 r. kursów wymiany, waluty państw strefy euro stały się – z prawnego punktu widzenia – podjednostkami euro. Po tej dacie osoba przebywająca na przykład w Portugalii mogła przesać pieniądze, w kwocie wyrażonej w euro, przelewem na rachunek bankowy w Holandii. Nie można było jednak postugiwać się banknotami i monetami euro, gdyż weszły one do obiegu dopiero w 2002 r.

Aby podkreślić, że kursy walutowe zostały ustalone nieodwołalnie, a także osiągnąć w trzyletnim okresie przejściowym pewien stopień wzajemnej wymienialności walut w strefie euro, krajowe banki centralne zrezygnowały z pobierania opłat za wymianę banknotów krajowych. W większości krajów usługa ta była dostępna dla osób prywatnych we wszystkich oddziałach banku centralnego – w sumie w tej akcji wzięło udział 500 oddziałów. Natomiast klienci instytucjonalni – banki komercyjne i kantory walutowe – w większo-

ści krajów mogli wymieniać banknoty krajowe tylko w jednym punkcie. Akcja wymiany nie objęła monet z uwagi na problemy logistyczne, jakich z powodu wagi i objętości nastręczałaby ich wysyłka do kraju pochodzenia. Największą liczbę zagranicznych banknotów (661 milionów sztuk) odesłał do krajów pochodzenia niemiecki Bundesbank. Na drugim miejscu uplasował się bank centralny Francji, który zwrócił 93 miliony banknotów, a na trzecim – bank Luksemburga (27 milionów).

Według wstępnych planów akcja wymiany banknotów według wartości nominalnej miała się zakończyć 31 grudnia 2001 r. wraz z wejściem do obiegu banknotów i monet euro. Pragnąc jednak ułatwić proces wymiany gotówki, Rada Prezesów EBC postanowiła przedłużyć ten termin do 31 marca 2002 r. Do tego czasu prawie wszystkie banknoty krajowe zostały zastąpione przez euro.

La MISE

L'Éuro: on y en a

on y en a

30 jours

L'amié loge

Gros incendie

L'avenir

L'er

ROZDZIAŁ 5

KOMUNIKACJA

Nowa waluta na pierwszych stronach luksemburskich gazet w dniu €

PRZYGOTOWANIE OBYWATELI DO WPROWADZENIA EURO

Wprowadzenie do obiegu banknotów i monet euro było ambitnym i złożonym przedsięwzięciem, które wymagało od wszystkich zaangażowanych stron – w tym ogółu obywateli – wspólnych działań organizacyjnych, logistycznych, technicznych, finansowych i administracyjnych. Powodzenie całej operacji zależało od współdziałania sektora bankowego i detalicznego, firm konwojujących pieniądze oraz producentów automatów wrzutowych. Niezbędna była także koordynacja prac przygotowawczych. W wielu krajach utworzono specjalne rady do spraw wymiany waluty składające się z przedstawicieli administracji publicznej i organizacji biznesowych. Począwszy od 1997 r. dyskusje toczyły się również na forum europejskim. Przykładowo, Europejski Instytut Walutowy, a później jego następcą – Europejski Bank Centralny, regularnie organizowały spotkania z ekspertami rządowymi z poszczególnych krajów, w trakcie których poruszano szeroki zakres zagadnień dotyczących prawodawstwa, podawania cen w dwóch walutach, zaokrąglania w górę i w dół, księgowości oraz VAT-u i innych kwestii podatkowych. Ponadto EIW oraz EBC zorganizowały serię spotkań na szczeblu europejskim z przedstawicielami innych organizacji, aby omówić potencjalne trudności związane z wymianą gotówki.

Początkowo Europejski Bank Centralny zamierzał utrzymać w tajemnicy ostateczny wygląd banknotów euro oraz zastosowane zabezpieczenia aż do 1 września 2001 r., czyli do dnia rozpoczęcia wstępnej dystrybucji banknotów i monet euro. Biorąc pod

uwagę liczbę osób mających zawodowo do czynienia z gotówką, które wymagały przeszkolenia, takich jak sprzedawcy sklepowi czy kasjerzy, uznano, że cztery miesiące nie wystarczą na przeprowadzenie koniecznych szkoleń, tym bardziej że prowadzący szkolenia także musieli przejść stosowny trening. Stąd już w styczniu 2001 r. w oddziałach krajowych banków centralnych rozpoczęły się „szkolenia dla szkoleniowców”. Właściwe materiały szkoleniowe udostępniono jednak dopiero po publicznej prezentacji zabezpieczeń banknotów 30 sierpnia 2001 r.

EBC był w pełni świadomy konieczności jak najszybszego zapoznania z nową walutą osób niewidomych i niedowidzących. Z początkiem marca 2001 r., w ramach programu „Euro Made Easy” pilotowanego przez Komisję Europejską, Europejski Bank Centralny rozprosił 30 tysięcy zestawów banknotów demonstracyjnych przeznaczonych do celów szkoleniowych w organizacjach zrzeszających osoby niewidome. Zestawy te udostępniono również osobom z innymi upośledzeniami.

Banknoty demonstracyjne nie różniły się w dotyku od oryginałów, ponieważ do ich produkcji użyto tego samego papieru i umieszczono na nich wypukłe nadruki. Aby nie pomylić ich z oryginałami, strony odwrotne pozostały niezadrukowane, zaś strony przednie opatrzone napisem „NO VALUE” („BEZ WARTOŚCI”). Wzór banknotów demonstracyjnych był inny niż oryginałów, a przy ich produkcji zastosowano druk offsetowy.

30 sierpnia 2001 r.: ceremonia odsłonięcia wielkowymiarowych reprodukcji banknotów euro na ścianach wieżowca Eurotower, głównej siedziby EBC we Frankfurcie nad Menem

KAMPANIA INFORMACYJNA EURO 2002

W trakcie przygotowań technicznych i logistycznych do wymiany pieniądza stało się jasne, że społeczeństwo jak najszybciej musi uzyskać więcej informacji o euro. Wcześniej opublikowano już wprowadzenie informacji o przelicznikach oraz korzyściach płynących ze wspólnej waluty, ale obywatele potrzebowali konkretnych, praktycznych wskazówek dotyczących wymiany pieniądza.

W związku z tym Europejski Bank Centralny zdecydował o podjęciu szeroko zakrojonej kampanii informacyjnej dotyczącej nowych monet i banknotów. W listopadzie 1999 r. w publicznym przetargu wyłoniono międzynarodową agencję reklamową, która we współpracy z Europejskim Bankiem Centralnym i krajowymi bankami centralnymi miała przeprowadzić kampanię informacyjną EURO 2002.

Główne punkty kampanii objęły:

- wygląd banknotów i monet euro,
- nominały,
- zabezpieczenia,
- proces wymiany gotówki.

Strategia przyjęta w kampanii polegała na wykorzystaniu różnych środków przekazu do przekazania odbiorcom spójnego komunikatu. Od początku zdecydowano się na możliwie najszerze nagłośnienie oraz optymalne wykorzystanie środków przekazu dzięki kierowaniu informacji do grup, które następnie przekazywały je dalej (np. sprzedawcy udostępniali ulotki klientom). W ten sposób wraz z upływem czasu kampania obejmowała coraz szerszy krąg odbiorców.

Podstawowym celem kampanii informacyjnej było dotarcie do wszystkich mieszkańców strefy euro, ale niektóre grupy odbiorców potrzebowały bardziej precyzyjnych informacji. Należały do nich służby państwowe, na przykład policja, a także osoby mające zawodowo do czynienia z gotówką (np. w sklepach i bankach), pracownicy sektora turystycznego, instytucji oświatowych i mediów oraz tzw. grupy wrażliwe, w tym niewidomi i niedowidzący.

Na kampanię złożyły się:

- program partnerstwa z udziałem podmiotów sektora publicznego i prywatnego,
- kampania reklamowa przeprowadzona jesienią 2001 r.,
- rozbudowana strona internetowa ze specjalnym kąciem dla dzieci,
- całoroczny harmonogram działań public relations i akcji medialnych mających na celu rozpowszechnianie wiedzy i dostarczanie praktycznych wskazówek oraz zachęcanie obywateli do dokładnego zapoznania się z nową walutą.

Biorąc pod uwagę różne potrzeby poszczególnych grup odbiorców, przygotowano szeroką gamę materiałów informacyjnych. Ponieważ kampania miała być przeprowadzona w całej strefie euro, zdecydowano, że wszystkie materiały przygotowane zostaną centralnie, a później dostosuje się je do potrzeb poszczególnych krajów, co pozwoli zachować spójność treści i stylu. W niektórych przypadkach centralnie opracowane materiały wystarczyło przetłumaczyć, ale w innych konieczne było ich dostosowanie do miejscowych warunków (np. różna długość okresu równoległego obiegu starej i nowej waluty). Materiały wykorzystane w kampanii sporządzono we wszystkich jedenastu obowiązujących wówczas językach urzędowych Unii Europejskiej, zaś podstawową ulotkę informacyjną przetłumaczono na 23 języki. Niektóre broszury doczekały się jeszcze większej ilości wariantów. W Hiszpanii na przykład sporządzono osobne wersje w językach urzędowych Balearów, Kraju Basków, Katalonii, Galicji i Walencji. W Irlandii natomiast niektóre materiały zostały opublikowane w języku irlandzkim.

Wprowadzenie nowej waluty do obiegu wiązało się z wieloma problemami, które znano od początku kampanii. Najważniejszy dotyczył zabezpieczeń banknotów euro. Z jednej strony obywatele musieli jak najszybciej nauczyć się je rozpoznawać, z drugiej nie należało ujawniać ich przedwcześnie, aby nie dać fałszerzom czasu na przygotowanie falsyfikatów.

Logo programu partnerstwa

Z tego powodu dla celów kampanii informacyjnej EURO 2002 przygotowano dwa zestawy materiałów: w pierwszym znalazły się atrapy banknotów euro bez zabezpieczeń, w drugim zaś wizerunki autentycznych banknotów.

Łączna pula środków, jaką Europejski Bank Centralny przeznaczył na kampanię, wyniosła 80 milionów euro. W sumie przygotowano ponad 30 różnych publikacji, które następnie ukazały się w druku w ilościach od jednego egzemplarza wzorcowego do ponad 17 milionów kopii w różnych językach (tak było w przypadku ulotki informacyjnej). Rozprowadzono je na całym obszarze strefy euro i poza jej granicami.

PROGRAM PARTNERSTWA

Pomysł na program partnerstwa, który stanowił rdzeń kampanii, zrodził się ze wspomnianej już koncepcji szerokiego nagłaśniania za pośrednictwem współpracujących podmiotów. Oficjalni partnerzy programu otrzymali dostęp do informacji o nowych banknotach i monetach, które mogli

rozpowszechniać wśród pracowników, klientów oraz ogółu społeczeństwa. Mieli też do dyspozycji bogatą gamę materiałów, na których – obok logo Europejskiego Banku Centralnego lub krajowego banku centralnego – mogli umieścić swój znak firmowy. Wszystkie materiały opatrzone dodatkowo logo programu partnerstwa.

Sukces programów partnerstwa na poziomie krajowym i międzynarodowym wynikał w dużej mierze z tego, że partnerzy potrafili docenić znaczenie dostępu do precyzyjnych informacji z pierwszej ręki. Dzięki biuletynom informacyjnym, spotkaniom oraz szkoleniom byli oni na bieżąco informowani o przebiegu kampanii. Mieli ponadto dostęp do zastrzeżonych sekcji serwisu internetowego kampanii, w których mogli znaleźć dodatkowe informacje, przykłady najlepszych praktyk oraz materiały do bezpośredniego pobrania. Pod koniec kampanii w programie partnerstwa uczestniczyło ponad 2400 podmiotów krajowych oraz 100 międzynarodowych. W samych szkoleniach zorganizowanych przez partnerów programu międzynarodowego wzięło udział ponad 300 tysięcy osób mających zawodowo do czynienia z gotówką.

KRAJOWE KAMPANIE INFORMACYJNE

W kampanii informacyjnej EURO 2002 nacisk położono na kwestie istotne dla każdego użytkownika nowej waluty, takie jak nominały banknotów i monet euro, ich wygląd oraz zabezpieczenia. Jeśli chodzi o samą wymianę pieniądza, ograniczono się raczej do ogólnych informacji.

Równoległe do kampanii ogólnoeuropejskiej i w celu uzupełnienia jej o informacje o znaczeniu lokalnym wszystkie kraje strefy euro podjęły osobne działania informacyjne, skupiając się na dwóch zagadnieniach:

- organizacji wymiany pieniądza gotówkowego w danym kraju,
- nieodwołalnym kursie wymiany waluty krajowej na euro.

W kampaniach krajowych najistotniejszą rolę odgrywały krajowe banki centralne oraz rządy, a w szczególności ministerstwa finansów. Włączyły się do nich także izby handlowe oraz sektor bankowy i detaliczny. Ze względu na specyfikę infrastruktury zaopatrzenia w gotówkę oraz różnice kulturowe proces wymiany waluty przebiegał odmiennie w poszczególnych krajach. Nie ustalono wspólnego terminu rozpoczęcia dystrybucji gotówki, zaś decyzję o składzie startowych zestawów monet pozostawiono w kompetencji każdego państwa. W niektórych krajach okres równoległego stosowania dwóch walut był bardzo krótki lub w ogóle z niego zrezygnowano (np. w Niemczech). W innych z kolei wynosił pełne dopuszczalne osiem tygodni. Pieniądże można było wymienić – a w niektórych przypadkach wciąż można – w krajowych bankach centralnych oraz w bankach komercyjnych.

Istotnym elementem kampanii były działania medialne oraz public relations, na które złożyły się komunikaty i konferencje prasowe oraz pakiety informacyjne przygotowane specjalnie

dla określonych grup odbiorców stanowiących ważne ogniwa w dystrybucji nowej waluty, takich jak banki czy placówki detaliczne. Celem dotarcia do szerokich grup obywateli uruchomiono także informację telefoniczną oraz specjalne strony internetowe, zaś krajowe banki centralne włączyły się do kampanii medialnej, wykupując spoty reklamowe w telewizji oraz ogłoszenia w prasie.

W wielu krajach obawiano się, że zwyczaj przechowywania bilonu w domach doprowadzi do długich kolejek w bankach w okresie przewidzianym na wymianę pieniądza. Aby temu zapobiec, zorganizowano liczne akcje zachęcające obywateli, by jak najszybciej pozbyli się bilonu. Belgijska kampania „Skarbonka”, przeprowadzona w telewizji, prasie i szkołach, miała być sposobem na dotarcie do dorosłych za pośrednictwem dzieci i skłonienie ich do wymiany franków belgijskich przechowywanych w skarbankach na euro. Podobne akcje przeprowadzono w Austrii, Finlandii, Irlandii i Niemczech.

Kurs wymiany walut 11 spośród 12 krajów został uzgodniony 31 grudnia 1998 r. i zaczął obowiązywać z dniem 1 stycznia 1999 r. W niektórych krajach przelicznik był prosty (np. 1 € równało się w przybliżeniu 2 DM), w innych, jak na przykład w Grecji, która przystąpiła do strefy euro 1 stycznia 2001 r., rachunek był trudniejszy: 1 € odpowiadało 340,75 drachmy. Z tego powodu każde państwo przyjmujące nową walutę przygotowało osobne materiały informacyjne na temat kursów wymiany. We Francji na przykład rozprowadzono ulotki wielkości karty kredytowej zrobione z materiału odpornego na rozdarcia i zaplamienia, na których podano przykładowe sumy w euro w przeliczeniu na franki i odwrotnie. W Irlandii z kolei każde gospodarstwo domowe otrzymało pocztą kalkulator oraz ulotkę informacyjną.

Studenci reklamujący nową walutę w centrum handlowym w Dublinie

PROGRAM BADAŃ TOWARZYSZĄCY KAMPAanii

Od samego początku skuteczność kampanii informacyjnej EURO 2002 poddawano wnikliwej ocenie przy użyciu badań ilościowych i jakościowych. Badania jakościowe pomogły w ostatecznym zdefiniowaniu stylu kampanii, podczas gdy badania ilościowe pozwoliły ocenić nastawienie społeczeństwa do nowej waluty i wskazać zagadnienia wymagające dokładniejszego wyjaśnienia. Wyniki badań wykorzystano następnie do udoskonalenia strategii kampanii. Biorąc po uwagę znaczenie akcji informacyjnej oraz jej wyjątkowy charakter, badania stanowiły istotny element prac nad strategią. Gdyby już w trakcie kampanii okazało się, że podstawowe informacje nie docierają do opinii publicznej, nie byłoby czasu na większe modyfikacje ani tym bardziej na rozpoczęcie kampanii od nowa.

Badania jakościowe rozpoczęte jeszcze w fazie przygotowań miały na celu sprawdzenie samej koncepcji materiałów informacyjnych. Ponieważ materiały w całej strefie euro miały być takie same, trzeba je było przygotować w taki sposób, by spodobały się ludziom z różnych krajów, od Finlandii po Portugalię, od Irlandii aż po Grecję. Potrzebne były zatem motywy przyciągające uwagę szerokich rzesz odbiorców, ale niepowodujące poczucia wyobcowania.

W tym celu przeprowadzono badania fokusowe, w których udział wzięły grupy dorosłych, ludzi starszych, dzieci oraz drobnych przedsiębiorców. Ich odpowiedzi wykazały, że kampania musi być bardziej zajmująca, zaś przekaz – jak najprostszy. Aby uniknąć nieporozumień, każdy komunikat – czy to w telewizji, czy w prasie – powinien skupiać się na jednej informacji.

Wnioski te uwzględniono w pracach nad ostatecznym kształtem kampanii, a w listopadzie 2000 r. zaczęła się druga tura badań. Tym razem materiały informacyjne oceniono znacznie lepiej. Jednocześnie okazało się, że w kampanii trzeba bardziej wyeksponować

wymiar ludzki, wykorzystując motywy ludzi oglądających lub posługujących się nową walutą. Dla zwiększenia dynamiki przekazu należało użyć silniejszych efektów dźwiękowych oraz bardziej wyrazistego materiału ilustracyjnego.

W ostatecznym projekcie wykorzystano komiksowy dymek, w którym znalazło się główne hasło kampanii „Euro. Nasz pieniądź”. Hasło to również poddano badaniom ilościowym, które wykazały, że jego prostota dobrze oddaje przesłanie, iż banknoty i monety euro to sprawa zwykłych ludzi.

Program badań ilościowych miał dostarczyć informacji o stanie wiedzy i nastawieniu mieszkańców strefy euro do wprowadzenia nowej waluty, w szczególności do kwestii praktycznych związanych z wymianą pieniądza. Od września 2000 r. do lutego 2002 r. przeprowadzono cztery tury badań. Pierwsza stanowiła punkt wyjścia dla całej kampanii, kolejna – w lutym 2001 r. – pozwoliła zweryfikować postęp prac. W trakcie trzeciej tury badań, która miała miejsce w listopadzie 2001 r., przeprowadzono testy wyrywkowe przed wprowadzeniem euro do obiegu, a także dokonano częściowej oceny kampanii. W lutym 2002 r. przeprowadzono ostatnią turę badań mającą na celu zaopiniowanie zarówno całej kampanii, jak i procesu wymiany pieniądza.

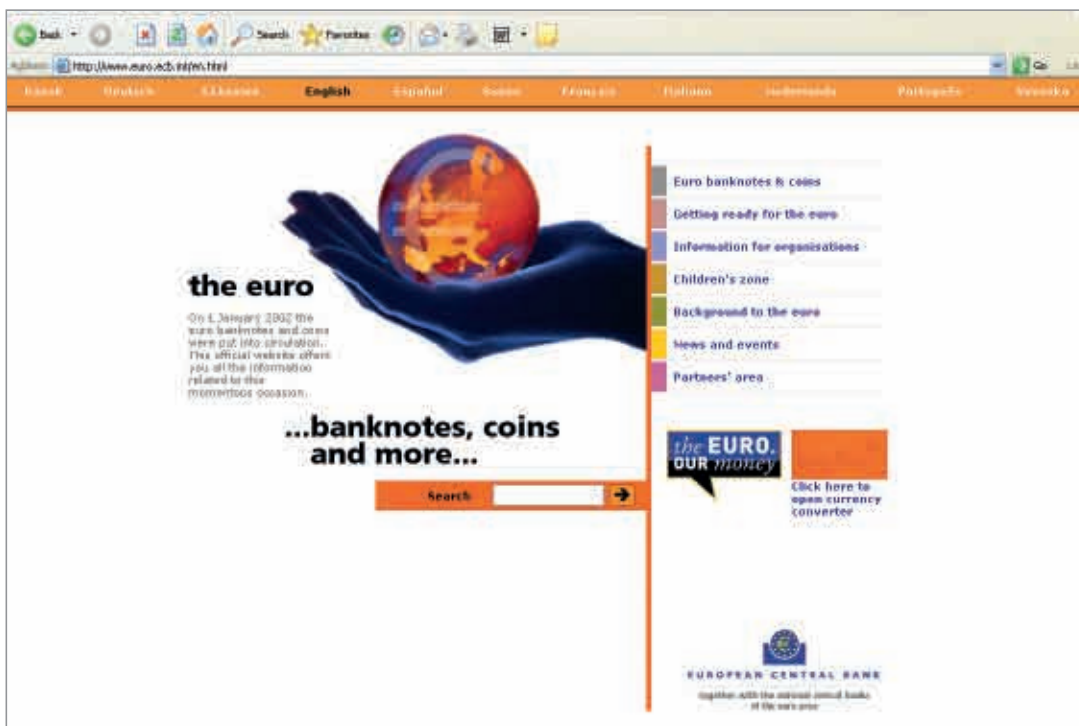
Na potrzeby każdej tury we wszystkich krajach strefy euro prowadzono badania terenowe, które miały formę indywidualnych wywiadów z 500 przypadkowymi mieszkańcami danego kraju – z dorosłymi, dziećmi lub kasjerami. Celem trzech pierwszych tur badań było sprawdzenie, jaką wiedzą na temat nowej waluty dysponują mieszkańcy poszczególnych państw. Po zakończeniu trzeciej rundy stwierdzono, że znajomość zabezpieczeń banknotów wzrosła o 12% wśród dorosłych i o 17% wśród drobnych przedsiębiorców.

the **EURO.** **OUR** *money*

Hasło kampanii, które przetłumaczono na 23 języki

Specjaliści z wybranej przez EBC agencji Publicis
pracujący nad materiałami do kampanii
informacyjnej EURO 2002

Strona internetowa kampanii informacyjnej EURO 2002

SERWIS INTERNETOWY KAMPAII

Serwis internetowy kampanii informacyjnej EURO 2002 uruchomiono w marcu 2001 r. Znalazły się w nim informacje o walucie euro, a w szczególności wyeksponowano główne elementy kampanii. Utworzono ponadto osobne sekcje dla konkretnych grup odbiorców, np. przedstawiciele mass mediów, krajowych i międzynarodowych członków programu partnerstwa oraz dla dzieci. Cała witryna podzielona została na siedem części w kolorach odpowiadających poszczególnym banknotom. Podobnie jak pozostałe materiały, również informacje na stronie dostępne były w jedenastu urzędowych językach unijnych. Na stronie umieszczono także linki do stron krajowych banków centralnych.

Każda z sekcji skupiała się na innym aspekcie wymiany pieniądza. Sekcja „Banknoty i monety euro” zawierała najistotniejsze informacje dotyczące wyglądu, nominałów oraz zabezpieczeń nowych pieniędzy. Z kolei sekcja „Przygotowania do euro” poświęcona była organizacji wymiany pieniądza w poszczególnych krajach, a ponadto zawierała podsekcję „Podróże w strefie euro”.

Trzy z siedmiu sekcji skierowane były do konkretnych odbiorców. Sekcja „Informacje dla podmiotów gospodarczych” miała za zadanie pomóc przedsiębiorcom w przygotowaniu pracowników oraz doradzić, jak najlepiej zaopatrzyć się w nową walutę. Można z niej było także pobrać materiały informacyjne. Sekcja „Wiadomości i wydarzenia” przeznaczona była dla dziennikarzy i zawierała komunikaty prasowe, zestawy materiałów informacyjno-promocyjnych oraz dane pracowników EBC odpowiedzialnych za kontakty z mediami. Przedstawiono w niej również ogólny plan kampanii. W kąciaku dla dzieci zamieszczono grę ułatwiającą poznanie nowych banknotów i monet. Dzieci w wieku od ośmiu do dwunastu lat miały także okazję wziąć udział w internetowym konkursie „Zostań supergwiazdą euro”.

Strona cieszyła się niesłabnącym zainteresowaniem w trakcie całej kampanii, zaś najwięcej wejść – ponad milion – odnotowano od grudnia 2001 r. do stycznia 2002 r. Odegrała ona ważną rolę w kampanii i służyła jako niedrogi kanał dystrybucji informacji, szczególnie w ramach programu partnerstwa. Ponadto na bieżąco dostarczała wiadomości na temat działań public relations podejmowanych w ramach kampanii.

DZIAŁANIA MEDIALNE I PUBLIC RELATIONS

Działania medialne i PR stanowiły ważny element kampanii informacyjnej EURO 2002 i obejmowały serię skoordynowanych działań informacyjnych skierowanych do mediów i społeczeństwa.

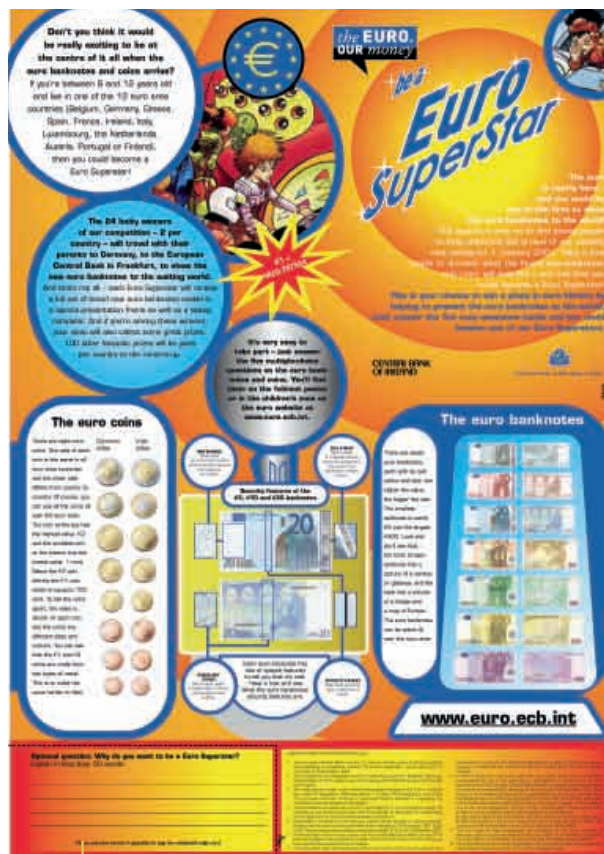
Aby zagwarantować mediom dostęp do sprawdzonych informacji we właściwym czasie, opracowano specjalny kalendarz odliczający dni do dnia €. W kalendarzu tym uwzględniono siedem kluczowych dat, począwszy od dnia € minus 365, czyli 1 stycznia 2001 r., skończywszy na dniu € minus 1 (31 grudnia 2001 r.). Na te okazje przygotowano specjalne zestawy informacyjne dla mediów, obejmujące zarówno teksty, jak i materiały ilustracyjne, w tym ulotki oraz płyty CD-ROM. Trafiły one do około 300 przedstawicieli krajowych i międzynarodowych środków masowego przekazu, przede wszystkim ze strefy euro.

W ramach kampanii zorganizowano również serię konferencji w 11 spośród 12 państw strefy euro. W każdej z nich udział wzięli przedstawiciele krajowych instytucji, którzy odpowiadali na pytania związane z wymianą pieniądza oraz ze stanem przygotowań w poszczególnych branżach, w tym w sektorze handlowym, finansowym oraz turystycznym. Konferencje wzbudziły duże zainteresowanie mediów, częściowo ze względu na udział wielu znanych osobistości, i okazały się niezwykle skutecznym kanałem rozpowszechniania informacji.

Jedną z akcji PR – konkurs „Zostań supergwiazdą euro” – była skierowana do dzieci w wieku od ośmiu do dwunastu lat. Uczestnicy nie tylko sami poznali nową walutę, ale też odegrali ważną rolę, gdyż zdobyte informacje przekazywali rodzicom i rodzinie. Zwycięzcy konkursu, 24 supergwiazdy euro, zostali zaproszeni na ceremonię wręczenia nagród 31 grudnia 2001 r. do siedziby EBC we Frankfurcie. Z rąk prezesa EBC, Willema F. Duisenberga, otrzymali specjalne skarbonki ozdobione reprodukcjami banknotów euro oraz laptopy. Główną atrakcją wieczoru był musical, w którym na scenie ożyły postaci z plakatu promującego konkurs.

Oprócz finału konkursu poprzedzonego konferencją prasową w przeddzień wprowadzenia euro do obiegu, EBC był również gospodarzem dwóch innych

ważnych wydarzeń. Jednym z nich była konferencja prasowa zorganizowana 1 marca 2001 r., na której przedstawiono główne założenia kampanii informacyjnej oraz jej hasło przewodnie. Dużo miejsca w mediach poświęcono także konferencji z 30 sierpnia 2001 r. Tego dnia prezes EBC po raz pierwszy zaprezentował oryginalne banknoty euro. Ponieważ zabezpieczenia zastosowane w banknotach stanowiły pilnie strzeżoną tajemnicę, wydarzenie to spotkało się z ogromnym zainteresowaniem mediów. Na ceremonię zorganizowaną w gmachu Nowej Opery we Frankfurcie nad Menem przybyło ponad 500 dziennikarzy oraz 39 ekip telewizyjnych. Konferencja była transmitowana na żywo przez wiele stacji telewizyjnych. Dwa zdjęcia z ceremonii obiegły później cały świat: na jednym z nich Willem F. Duisenberg prezentuje planszę w kształcie gwiazdy, na której umieszczono nowe banknoty. Na drugim widać ogromne reprodukcje banknotów euro na budynku Eurotower.

Plakat zachęcający do udziału w konkursie dla dzieci „Zostań supergwiazdą euro”

KAMPANIA W ŚRODKACH MASOWEGO PRZEKAZU

Kampania medialna była bodaj najbardziej widocznym elementem kampanii informacyjnej EURO 2002. Złożyły się na nią reklamy w Internecie oraz krajowe i międzynarodowe kampanie informacyjne. Za cel przyjęto, że co najmniej 80% mieszkańców strefy euro zobaczy każdą reklamę przynajmniej 2,5 raza. Szczególną uwagę poświęcono kobietom nieaktywnym zawodowo oraz osobom starszym.

Strategia kampanii polegała na stopniowym poszerzaniu wiedzy obywateli za pomocą kolejnych serii reklam, które objęły w sumie siedem spotów telewizyjnych oraz osiem ogłoszeń w prasie. Pierwsze reklamy w mediach pojawiły się pod koniec września 2001 r., zaś ostatnia fala przypadła na luty 2002 r., kiedy ponownie skupiono się na zabezpieczeniach banknotów i tym tematem zakończono całą kampanię. W okresie od września 2001 r. do lutego 2002 r. w całej strefie euro ukazało się łącznie ponad dziesięć tysięcy spotów telewizyjnych oraz blisko 800 ogłoszeń prasowych.

Oprócz kampanii medialnej w krajach strefy euro przeprowadzono również międzynarodową akcję informacyjną w pozostałych państwach europejskich, jak również w Azji, Ameryce Północnej i Ameryce Łacińskiej. W każdym z tych regionów za cel postawiono sobie dotarcie do górnych 10-20% społeczeństwa (pod względem wykształcenia i dochodów) oraz do osób wybierających się w podróż do krajów strefy euro. Jego realizacji służyły ogłoszenia w prasie międzynarodowej, np. w Financial Times czy Time, plakaty na lotniskach krajów strefy euro oraz na londyńskim Heathrow, a także informacje udzielane pasażerom w trakcie lotów, tak w formie drukowanej, jak i elektronicznej.

W kampanii wykorzystano szeroką gamę materiałów, w tym:

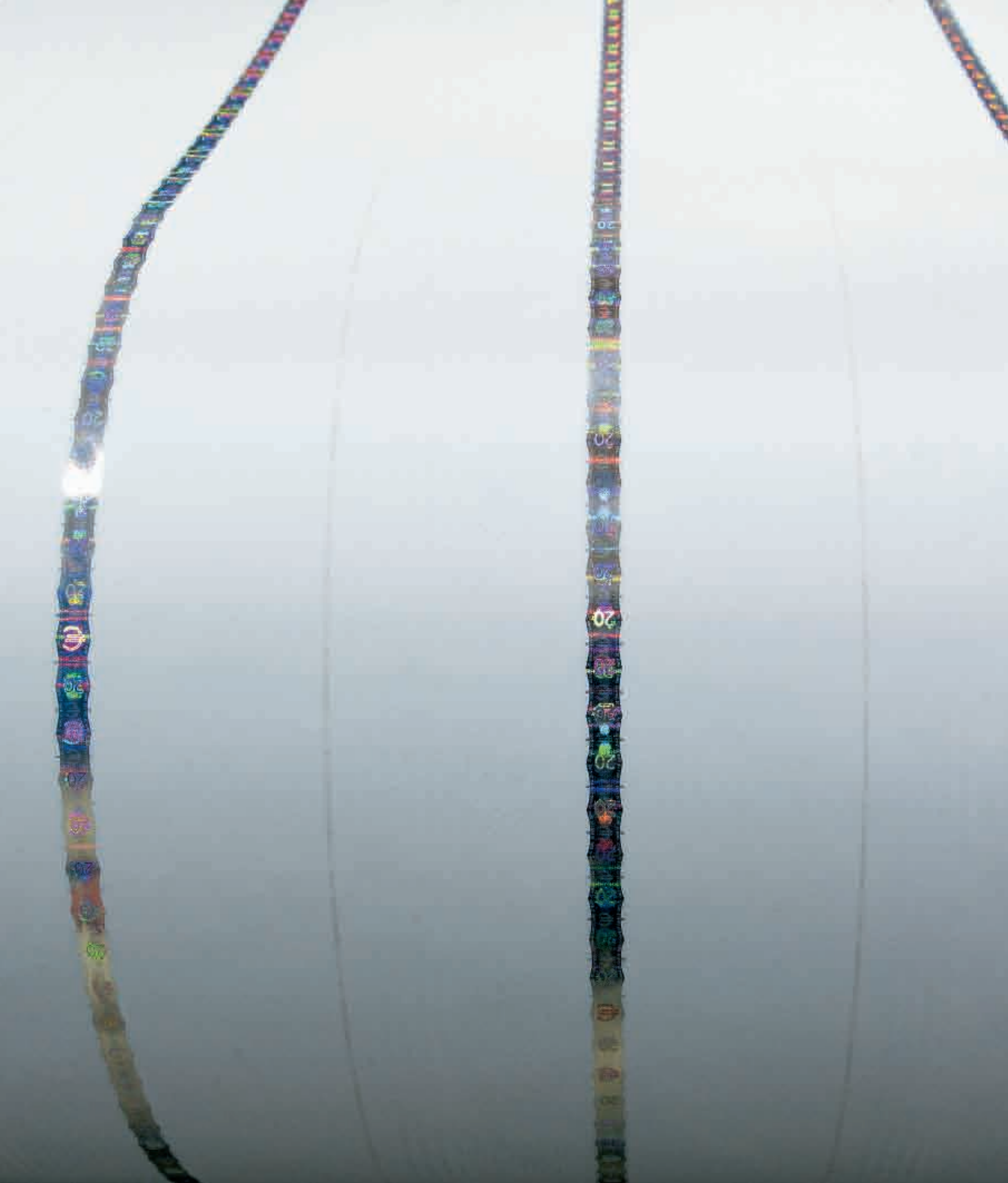
- zestawy materiałów informacyjnych dla ogółu społeczeństwa na temat banknotów i monet euro – ich wzorów i nominałów oraz szczegółów procesu wymiany waluty,
- materiały szkoleniowe dla kasjerów i sprzedawców, w skład których wchodziły: interaktywna płyta CD-ROM, broszura oraz krótki film wideo instruujący, jak sprawdzać autentyczność banknotów,
- serię ogłoszeń prasowych prezentujących hologramy i znaki wodne na banknotach euro,
- ulotkę z ogólnymi informacjami, którą rozesłano do większości gospodarstw domowych w krajach strefy euro. Została ona sporządzona w 17 milionach egzemplarzy w 18 wersjach językowych i przetłumaczona dodatkowo na 12 języków spoza strefy euro.

Ulotki informacyjne w języku angielskim i chińskim

Plakaty wykorzystane w kampanii EURO 2002

ROZDZIAŁ 6

ZABEZPIECZENIA BANKNOTÓW EURO

 Pas z hologramem nakładany na papier banknotowy

Istotną częścią kampanii informacyjnej EURO 2002 było zapoznanie ogółu społeczeństwa z wyglądem banknotów i monet euro. Dzięki szerokiemu rozpowszechnieniu tych informacji ludzie szybko nauczyli się rozpoznawać poszczególne nominały. Drugim ważnym elementem kampanii były zabezpieczenia banknotów, z którymi należało zapoznać zarówno zwykłych ludzi, jak i osoby zawodowo zajmujące się obiegiem gotówki, tak by wszyscy potrafili sprawdzić autentyczność banknotów.

Przy produkcji banknotów stosuje się złożone techniki drukarskie. Dzięki zabezpieczeniom łatwo jest odróżnić autentyczny banknot od falsyfikatu. Autentyczność banknotu można zbadać na kilka sposobów. Niektórzy sprawdzają zabezpieczenia widoczne gołym okiem, na przykład znak wodny. Inni, zwłaszcza przy wydawaniu i przyjmowaniu gotówki w sklepie, upewniają się, czy papier banknotu jest sztywny i szeleszczący, a nadruk – w niektórych miejscach wypukły.

Z kolei kasjerzy w bankach i sklepach sprawdzają pod specjalną lampą zabezpieczenia widoczne w ultrafiolecie. Banknoty euro mają ponadto szereg niewidocznych zabezpieczeń wykrywanych przez czujniki w automatach wrzutowych lub wysokowydajnych urządzeniach sortujących używanych przez banki centralne. Najbardziej wyrafinowane ukryte zabezpieczenia można sprawdzić jedynie przy pomocy zaawansowanych czujników, jakimi dysponują wyłącznie banki centralne. Czujniki takie produkuje zaledwie kilka firm. Dzięki nim nawet gdyby bank komercyjny czy firma detaliczna przekazały do banku centralnego fałszywe pieniądze, ich powrót do obiegu byłby wysoce nieprawdopodobny.

W zabezpieczeniach banknotów niskich i wysokich nominałów istnieją pewne różnice. Banknoty 5, 10 i 20 euro mają na stronie przedniej pas z hologramem, a na odwrotnej – złocisty pas. Banknoty o wysokich nominałach (50, 100, 200 i 500 euro) z kolei na stronie przedniej mają pole z hologramem, zaś na odwrotnej – nominał zmieniający kolor.

Fałszerze zwykle podrabiają tylko niektóre zabezpieczenia, i to ze zmiennym szczęściem. Dlatego banknot należy zawsze zbadać dotykiem oraz obejrzeć pod światło i pod kątem, aby sprawdzić kilka zabezpieczeń. Niektóre elementy można sprawdzić DOTYKIEM. Inne zabezpieczenia są widoczne POD ŚWIATŁO po obu stronach banknotu. Natomiast POD KĄTEM sprawdza się te elementy, na których zmienia się obraz lub kolor. Przy pomocy prostych urządzeń kasjerzy mogą sprawdzić jeszcze inne zabezpieczenia. Poniżej opisano wszystkie znane publicznie zabezpieczenia banknotów euro.

SPRAWDŹ DOTYKIEM

- *Papier*
Papier banknotu jest sztywny i szeleszczący.
- *Wypukły nadruk*
Wypukłe elementy można wyczuć przesuwając po nich palcem.

Znak wodny
Przy oglądaniu banknotu pod światło widać prześwitujący obraz i nominał.

Pasek zabezpieczający
Przy oglądaniu banknotu pod światło widać biegnącą w poprzek ciemną linię.

Faktura papieru
Papier banknotu jest charakterystyczny w dotyku: sztywny i szeleszczący. Przesuwając palcem po przedniej stronie banknotu, można wyczuć w niektórych miejscach grubszą warstwę farby.

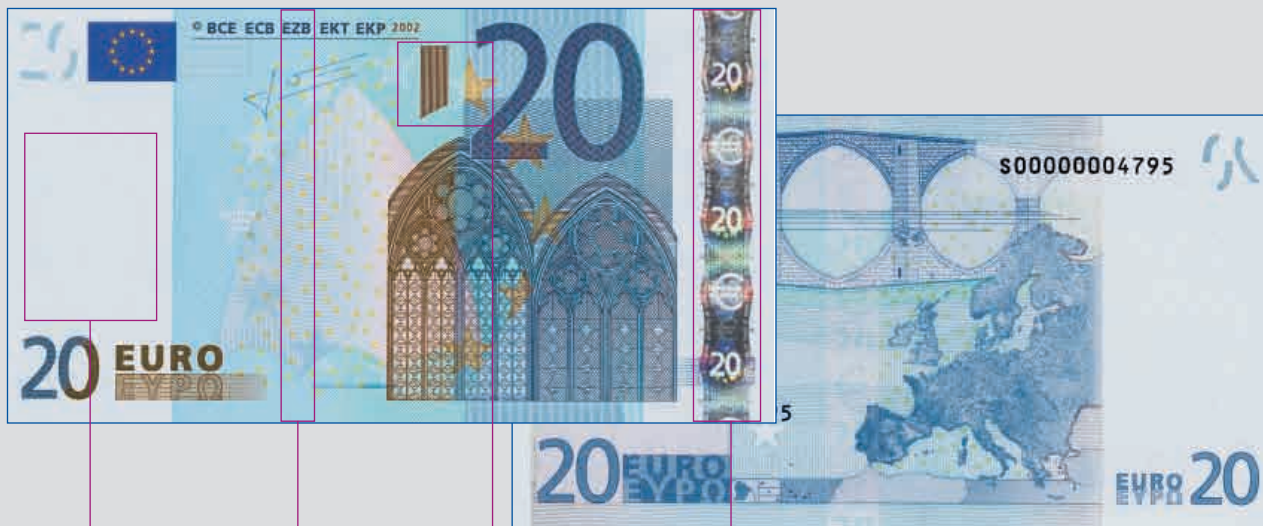
Hologram
Przy oglądaniu pod kątem banknotów 50, 100, 200 i 500 euro hologram przedstawia na przemian nominał oraz okno lub bramę.

Nominał zmieniający kolor
Przy oglądaniu pod kątem banknotów 50, 100, 200 i 500 euro nominał na odwrotnej stronie banknotu zmienia kolor z fioletowego na oliwkowy lub brązowy.

OBEJRZYJ POD ŚWIATŁO

- **Znak wodny**
Znak wodny widać przy oglądaniu banknotu pod światło. Jeśli położy się banknot na ciemnej powierzchni, jasne elementy ciemnieją. Widać to najlepiej na oznaczeniu nominału.
- **Pasek zabezpieczający**
Przy oglądaniu banknotu pod światło pasek wygląda jak ciemna linia. Widać na niej słowo EURO i nominał.
- **Cyfry uzupełniające się pod światło**
Inaczej recto-verso. Przy oglądaniu pod światło znaki wydrukowane obustronnie w górnym rogu banknotu uzupełniają się, tworząc oznaczenie nominału.
- **Perforacja**
Przy oglądaniu banknotu pod światło, na polu lub pasie z hologramem widać perforację układającą się w symbol €.

Znak wodny

Przy oglądaniu banknotu pod światło widać prześwitujący obraz i oznaczenie nominału.

Pasek zabezpieczający

Przy oglądaniu banknotu pod światło widać biegnącą w poprzek ciemną linię.

Faktura papieru

Papier banknotu jest charakterystyczny w dotyku: sztywny i szeleszczący. Przesuwając palcem po przedniej stronie banknotu, można wyczuć w niektórych miejscach grubszą warstwę farby.

Hologram

Przy oglądaniu pod kątem banknotów 5, 10 i 20 euro hologram przedstawia na przemian nominał i symbol euro (€).

OBEJRZYJ POD KATEM

- *Pole z hologramem (banknoty 50, 100, 200 i 500 euro)*
Hologram oglądany pod kątem ukazuje na przemian nominał oraz okno lub bramę.
- *Nominał zmieniający kolor (banknoty 50, 100, 200 i 500 euro)*
Przy oglądaniu pod kątem nominał zmienia kolor z fioletowego na oliwkowy lub brązowy.
- *Pas z hologramem (banknoty 5, 10 i 20 euro)*
Hologram oglądany pod kątem ukazuje na przemian nominał oraz symbol €. Wzdłuż brzegów biegnie oznaczenie nominału wykonane drobnym drukiem.
- *Złocisty pas (banknoty 5, 10 i 20 euro)*
Przy oglądaniu banknotu pod kątem widać złocisty pas, a na nim nominał i symbol €.

ZABEZPIECZENIA WIDOCZNE W ULTRAFIOLECIE

- *Fluorescencja UV*
W ultrafiolecie:
 - sam papier nie świeci;
 - włókna zatopione w papierze świecą się na czerwono, niebiesko i zielono;
 - flaga Unii Europejskiej jest zielona, a gwiazdy na niej – pomarańczowe;
 - podpis prezesa EBC zmienia kolor na zielony;
 - świecą się gwiazdy i kółeczka na przedniej stronie banknotu oraz mapa, most i nominał na stronie odwrotnej.

ZABEZPIECZENIA WIDOCZNE POD LUPĄ

- *Mikrodruk*
W kilku miejscach banknotu użyto mikrodruku, który można odczytać tylko pod lupą. Mikrodruk powinien być ostry i wyraźny.

CIEKAWOSTKI

- Wskutek niewłaściwego obchodzenia się z banknotami mogą one stracić część swoich właściwości. Na przykład banknot przypadkowo wyprany może zacząć świecić w ultrafiolecie. Aby upewnić się, że jest autentyczny, sprawdź go dotykiem oraz obejrzyj pod światło i pod kątem.
- Banknoty euro noszą podpis Willema F. Duisenberga, pierwszego prezesa EBC, lub jego następcy Jean-Claude'a Tricheta, pełniącego tę funkcję od 1 listopada 2003 r. Banknoty z jednym i drugim podpisem są tak samo ważne.

ROZDZIAŁ 7

EURO DZIŚ I JUTRO

Od wprowadzenia wspólnej waluty 1 stycznia 2002 r. ilość i wartość banknotów euro w obiegu nieustannie rośnie. Szacuje się, że pod koniec 2006 r. znaczna ich część – aż 15% całkowitej wartości banknotów w obiegu – znajdowała się poza strefą euro. Ponieważ brak społecznego zaufania do nowej waluty mógłby zakłócić jej funkcjonowanie jako środka płatniczego, EBC od samego początku bacznie obserwuje podaż i obieg pieniądza, zarówno pod względem ilości, jak i jakości banknotów. EBC śledzi też poziom zapasów w krajowych bankach centralnych oraz koordynuje międzynarodowe transfery gotówki z banków dysponujących nadwyżkami w zapasach do banków, którym grożą niedobory, dzięki czemu zapotrzebowanie na banknoty może być szybko zaspokojone w dowolnym miejscu i o każdej porze, tak w strefie euro, jak i poza jej granicami.

Jeśli chodzi o jakość banknotów, rola Eurosystemu polega nie tylko na dopilnowaniu, by wszystkie nowo drukowane banknoty spełniały najwyższe standardy. Czuwa on też nad dobrym stanem banknotów, które opuszczają skarbce banków centralnych. Niższa jakość wynikająca ze zużycia lub zabrudzenia mogłaby spowodować na przykład odrzucenie banknotu przez automat wrzutowy. Pozostawienie takich banknotów w obiegu oznaczałoby znaczne utrudnienia w wykrywaniu fałszyfikatów. W tym celu zdefiniowano minimalne standardy jakościowe dla wysokowydajnych urządzeń sortujących używanych przez banki centralne do błyskawicznego sprawdzania autentyczności oraz jakości obiegowej banknotów. Podjęto również działania, dzięki którym pewne nominały miały być częściej zwracane do właściwego banku centralnego, a zużyte egzemplarze – wycofywane z obiegu.

Eurosystem bacznie śledzi zmiany w organizacji cyklu obiegu gotówki wprowadzane przez banki komercyjne. Jeszcze w 2002 r. w porozumieniu z producentami urządzeń z tzw. zamkniętym obiegiem gotówki oraz europejskimi stowarzyszeniami instytucji kredytowych uzgodniono wspólne minimalne standardy kontroli

jakości i autentyczności banknotów. Urządzenia z zamkniętym obiegiem gotówki są obsługiwane bezpośrednio przez klientów i przystosowane do przyjmowania, przetwarzania i wydawania gotówki w sposób całkowicie zautomatyzowany. Każdy banknot, nim wróci do obiegu, sprawdzany jest przez nie zgodnie ze standardami kontroli pod względem autentyczności oraz jakości obiegowej. W grudniu 2004 r. do uzgodnionych wcześniej standardów dołączono „Ramowe zasady wykrywania fałszerstw oraz sortowania banknotów euro według jakości obiegowej przez instytucje kredytowe i podmioty zawodowo zajmujące się obsługą znaków pieniężnych”. W dokumencie tym określono wymagania, do których stosować się muszą banki i firmy konwojujące pieniądze przy powtórnym wprowadzaniu do obiegu – za pośrednictwem urządzeń z zamkniętym obiegiem gotówki, jak i obsługiwanych przez personel – banknotów otrzymanych od klientów. Przyjęte zasady redukują do minimum ryzyko przypadkowego wprowadzenia z powrotem do obiegu fałszywych banknotów. Do użytku przez banki i firmy konwojujące pieniądze dopuszczono bowiem jedynie te urządzenia do obsługi znaków pieniężnych, które zostały pomyślnie przetestowane przez krajowy bank centralny.

Euro jest już walutą w pełni dojrzałą, zaś Eurosystem zdobył wszechstronne doświadczenie, wprowadzając nową walutę i zarządzając jej obiegiem. Doświadczenie to przyda się przy wprowadzaniu euro w nowych krajach członkowskich UE. Począwszy od 2007 r. euro będzie stopniowo zastępować waluty krajowe w 12 krajach, które weszły do Unii Europejskiej 1 maja 2004 r. i 1 stycznia 2007 r.: w Bułgarii, na Cyprze, w Czechach, Estonii, na Litwie, Łotwie, Malcie, w Polsce, Rumunii, na Słowacji, w Słowenii i na Węgrzech. W styczniu 2007 r. jako pierwsza do strefy euro przystąpiła Słowenia.

Jako twarda i powszechnie używana waluta, euro stanowi przedmiot zainteresowania fałszerzy. Biorąc pod uwagę, że w obiegu znajduje się łącznie 11 miliardów banknotów, ilość fałszyfikatów jest jednak śladowa.

Symboliczne powitanie nowych państw członkowskich Unii Europejskiej przez Prezesa EBC, Jean-Claude'a Tricheta w 2004 r.

Eurosystem stale obserwuje działania fałszerzy. Monitorowany jest też rozwój technik druku i reprodukcji, a jednocześnie trwają prace nad nowymi zabezpieczeniami i technikami produkcji banknotów.

Natychmiast po wejściu do obiegu kolejnej serii banknotów fałszerze zaczynają rozpracowywać zastosowane w niej zabezpieczenia – dlatego z czasem stają się one przestarzałe. Stąd po kilku latach instytucje emitujące pieniądź zazwyczaj wprowadzają pewne modyfikacje.

Przygotowania do wypuszczenia nowej serii banknotów euro trwają już od dłuższego czasu. Wykorzystane zostaną w niej nowe zabezpieczenia, jednak pod innymi względami nie będzie się ona różnić od serii będącej obecnie w obiegu. Banknoty będą miały te same nominały – od 5 do 500 euro, nie zmieni się też podstawowy wzór oparty na motywie „Epok i stylów Europy”, dzięki czemu banknoty będą łatwo rozpoznawalne.

W pierwszym etapie prac nad nową serią banknotów sporządzono listę kryteriów bezpieczeństwa. Przeprowadzono też konsultacje z różnymi grupami użytkowników, tak aby banknoty z nowej serii jak najlepiej spełniały ich oczekiwania, były wygodne w obsłudze dla placówek handlowych i usługowych, a ich autentyczność dawała się łatwo sprawdzić gołym okiem i z wykorzystaniem czujników. W ramach kolejnego etapu sprawdza się zgodność zabezpieczeń z normami jakościowymi, w tym również wytrzymałość na zużycie. Ustala się także, czy zabezpieczenia nadają się do produkcji masowej.

Opracowanie i wyprodukowanie nowych banknotów euro wymaga dużo czasu, a ich wprowadzenie do obiegu potrwa kilka lat. Dokładne terminy i przebieg tego procesu zależą będą od dostępności nowych zabezpieczeń oraz sytuacji w dziedzinie fałszerstw. Oczekuje się, że pierwsze banknoty z nowej serii trafią do rąk obywateli pod koniec bieżącej dekady.

© Europejski Bank Centralny 2007

ADRES

Kaiserstrasse 29
60311 Frankfurt am Main, Niemcy

ADRES DO KORESPONDENCJI

Postfach 16 03 19
60066 Frankfurt am Main, Niemcy

TELEFON

+ 49 69 1344 0

INTERNET

www.ecb.europa.eu

FAKS

+49 69 1344 6000

TELEKS

411 144 ecb d

ZDJĘCIA

Deutsche Bundesbank
Wspólnota Europejska
Europejski Bank Centralny

ISBN: 978-92-899-0333-2 (online)

